

Trine Holmen

Barneverntjenestens arbeid med lavinntektsfamilier.

**Intervju med syv saksbehandlere om hvordan de
arbeider i lavinntektsfamilier.**

**Masteroppgave i sosialt arbeid, barnevern SBV5900
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag**

Sammendrag

De siste årenes økende fokus på tiltak for å redusere fattigdom blant barn, og samtidige undersøkelser som viser at antallet fattige barn øker, har vært en begrunnelse for interessere meg for studiens tema. En annen grunn er egen erfaring fra arbeid i barneverntjenesten og kjennskap til noen av de dilemmaene en kommer opp i når man jobber i familier med lav inntekt.

Jeg har i denne studien villet undersøke hvordan saksbehandlere i barneverntjenesten selv forteller at de jobber i slike saker. Med denne bakgrunnen har jeg intervjuet syv saksbehandlere, og bedt de å fortelle om sitt arbeid i en slik sak.

Fokus på barns rettigheter har også hatt økt fokus de siste årene, blant annet gjennom FNs barnekonvensjon. Denne skal blant annet sikre barn retten til å bli hørt og retten til en tilfredsstillende levestandard. Studien er gjort i et rettighetsperspektiv. Med utgangspunkt i at barn lærer og utvikles gjennom deltakelse i sosiale praksiser, har studien også et sosiokulturelt perspektiv.

Analysen viser at når informantene får fortelle fritt om en sak, kommer barna dårlig til syne. De omtales ut fra kategoriene alder og kjønn, eller de beskrives gjennom feil og mangler ved omsorgsgiver eller omsorgssituasjonen. Informantene beskriver også en faglig forståelse av at omsorg og økonomi kan skilles fra hverandre, og hvor økonomi får en mindre betydning, som noe praktisk og ytre, enn betydningen av emosjonelle og relasjonelle kompetanser hos foreldrene.

Funnene kan sies å vise til en dekontekstualisert forståelse av barna, og dette har betydning for hvor informantenes interesse i saken retter seg. Det synes ikke å være interesse for å invitere barnet til medvirkning og deltakelse i et utforskende samarbeid. Det synes heller ikke å være interesse for å utforske barnets materielle kontekst.

Abstract

The last years increasingly attention on efforts to reduce poverty amongst children, and at the same time reports that shows an increase in number of poor children, has been one of the reasons for my interest in the topic of this study. One other reason is my own experience from working in child welfare services, and having knowledge of some of the dilemmas you can meet while working with families with low income.

I have in this study wanted to find out how caseworkers in child welfare service will tell that they work in such cases. With this background, I did interviews with seven caseworkers, and asked them to talk about their work in such a case.

In recently years there has also been an increased attention to children's rights, especially with the United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC). The CRC states the freedom of speech and the right to an adequate standard of living. This study is done with a rights perspective. Based on a knowledge that children learn and develop through participation in social practices, this study also have a sociocultural perspective.

This study shows that when the informants are given the opportunity to talk freely of a case, the children vaguely appear. They are described through different categories like age and gender, or they are described through faults with the caregiver or with the care situation. The informants describe a professional understanding that care and finances can be separated. In this, finances, is seen as something practical and outward, and given less importance than emotional and relational qualities in parent care.

The results show a decontextualized understanding of the children. This has importance to where the informants direct her interest in, in the case. It does not seem to be an interest in inviting the child to participation in exploration and cooperation. Nor does it seem to be any interest to explore the child's material context.

Forord.

Nå står det ikke mye igjen før to år som masterstudent er over. Dette har vært en strevsom men utrolig lærerik periode. Jeg oppfatter meg selv som privilegert som har kunnet bruke to år på faglig fordypning, og ikke minst, avslutte med å gjøre et forskningsprosjekt på et tema som interesserer og engasjerer meg.

Liv Mette Gulbrandsen har vært en inspirator gjennom flere fag i studiet og spesielt som veileder på selve masteroppgaven. Tusen takk for at du løste meg gjennom prosessen og takk for verdifulle refleksjoner og innspill.

Knut, takk for hjelpen med data. Sissel, takk for at du tok deg tid til å lese oppgaven og komme med innspill. Medstudenter, Aina og Veronica takk for to år med alvor, latter og nå mot slutten av skrivearbeidet, hjelp til å holde motivasjonen oppe. Takk til familie og venner som har vært tålmodige med min fraværenhet.

Takk til Tore og Emil som gang på gang har vært forvist fra huset for at jeg skulle få ro til å lese og skrive. Tusen takk Tore, for at du har støttet meg i å realisere ønsket og drømmen om en mastergrad. Takk Emil, for tålmodigheten din med en mamma som ”gjør lekser hele tiden”.

Trine Holmen
Storsand, 12.05.2015

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING.	7
1.2. PROBLEMSTILLING, FORMÅL OG AVGRENSNING.	8
1.3. STUDIENS STRUKTUR	9
2. TEORI.	11
2.1. BARN I BARNEVERNET.	11
2.1.1. ANTALL BARN MED HJELPETILTAK	11
2.1.2. HVEM BOR BARN I BARNEVERNET SAMMEN MED?	11
2.1.3. BARN I BARNEVERNET MED INNVANDRERBAKGRUNN	12
2.1.4. FAMILIENES ØKONOMISKE SITUASJON	12
2.2. BARNES UTVIKLING OG HVERDAGSLIV I EN SOSIOKULTURELL RAMME.	13
2.2.1. ULIKE SYN PÅ BARNES UTVIKLING.	13
2.2.2. SOSIOKULTURELL FORSTÅELSE AV BARNES UTVIKLING.	13
2.2.3. HVERDAGSLIV.	14
2.3. BARNES RETTIGHETER, JURIDISK OG PRAKTISK (ALTERNATIV KUN §12)	15
2.3.1. FNS KONVENSJON OM BARNES RETTIGHETER, BARNEKONVENSJONEN.	15
2.3.2. LOV OM BARNEVERNTJENESTER	16
2.3.3. RETT TIL Å BLI HØRT, ARTIKKEL 12	17
2.3.4. RETTEN TIL Å BLI HØRT, SOM RETT TIL MEDVIRKNING OG DELTAKELSE I EN BARNEVERNSAK.	18
2.3.5. MEDVIRKNING OG DELTAKELSE SOM FELLES MENINGSARBEID MELLOM BARNET OG SAKSBEHANDLER.	20
2.4. FATTIGDOM	20
2.4.1. RETT TIL TILSTREKKELIG LEVESTANDARD.	21
2.4.2. LOV OM SOSIALE TJENESTER I NAV OG PENGERELEMENTET I UDI	22
2.4.3. OMFANGET AV BARNEFATTIGDOM	23
2.4.4. FORSKNING OG KUNNSKAPSSTATUS OM FATTIGDOM OG BARNEFATTIGDOM.	23
2.4.5. DEFINISJONER AV FATTIGDOM OG BARNEFATTIGDOM.	24
2.4.6. ULIKE MÅTER Å MÅLE FATTIGDOM OG BARNEFATTIGDOM	25
2.4.7. FORSTÅELSER AV FATTIGDOM OG BARNEFATTIGDOM I DENNE STUDIEN.	26
2.5. VEILEDENDE SATSER FOR LIVSOPPHOLD OG ØKONOMISKE YTELSE TIL ASYLSØKERE.	27
3. METODE	29
3.1. VITENSKAPSTEORETISK FORANKRING	29
3.2. KVALITET I KVALITATIV FORSKNING	29
3.3. FORSKERENS ROLLE	30
3.4. INTERVJU SOM METODE	31
3.5. UTVALG/EMPIRISK MATERIALE	32
3.5.1. REKRUTTERING	32
3.5.2. INFORMANTENE	32
3.5.3. GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE	33
3.6. DET EMPIRISKE MATERIALET	33
3.6.1. TRANSKRIBERING	33
3.6.2. FREMSTILLING AV BARNEVERNSAKENE OG ANONYMISERING	34
3.7. ETISKE OVERVEIELSER	36
3.8. FREMGANGSMÅTE I ANALYSEARBEIDET	36
4. ANALYSE	38
4.1. TEORI SOM ANALYSESTRATEGI	38
4.2. FREMSTILLINGEN AV BARN.	38

4.2.1. BESKRIVELSER GJENNOM KATEGORIENE ALDER OG KJØNN	39
4.2.2. BESKRIVELSER GJENNOM FEIL OG MÅNGLER VED OMSORGEN OG OMSORGSIVERNE.	40
4.2.3. FREMSTILLING AV BARNA I ET RETTIGHETS-, OG DELTAKERPERSPEKTIV.	41
4.3. FATTIG, DÅRLIGE PRIORITERINGER ELLER UTFORDRENDE ØKONOMISK SITUASJON?	41
4.3.1. FATTIGDOM	42
4.3.2. DÅRLIGE PRIORITERINGER	43
4.3.3. "UTFORDRENDE ØKONOMISK SITUASJON" OG "VANSKELIG ØKONOMISK SITUASJON"	44
4.4. ØKONOMI ELLER OMSORG	44
4.4.1. OMSORG OG ØKONOMI SOM TO FORSKJELLIGE TING.	44
4.4.2. OMSORG ELLER ØKONOMI SOM DET "EGENTLIGE" PROBLEMET	46
4.4.3. NAV, UDI ELLER BARNEVERN	47
4.5. REFLEKSJONER OMKRING ØKONOMI	49
4.5.1. INFORMANTENES KOMPETANSE PÅ ØKONOMI.	49
4.5.2. ARBEIDSLINJA	50
4.5.3. OM Å HOLDE FOKUS	50
4.6. BARNET HAR ORDET	52
4.6.1. ALLMENN ELLER INDIVIDUELL FORSTÅELSE?	52
4.6.2. BARNETS TROVERDIGHET	53
4.6.3. ET KONTEKSTUALISERT ELLER DEKONTEKSTUALISERT BARN?	55
5. OPPSUMMERENDE DRØFTING	59
<hr/>	
LITTERATURLISTE	63
<hr/>	
VEDLEGG	66
<hr/>	
VEDLEGG 1.	67
<hr/>	

1. Innledning.

Det er skrevet og forsket mye på fattigdom de siste årene. Fra tusenårsskifte er det utarbeidet og iverksatt flere handlingsplaner og tiltak for å motvirke fattigdom og barnefattigdom. Likevel viser tall at antallet barn som kan plasseres i denne kategorien økt.

Sett i lys av det økende fokuset på rettighetstenkning, vektlegging av individers frihet og medvirkning er det en risiko for at individene også stilles mer til ansvar for sin egen situasjon. Samtidig kan det samme fokuset tilsløre sosiale, politiske og kulturelle forhold som begrenser individenes frie valg. I forhold til fattigdom er risikoen at individene selv må ta skylden for at de har havnet i en elendig økonomisk situasjon. Individ og rettighetstenkningen gjelder også for barn. At barn får egne rettigheter og blir oppfattet som selvstendig subjekter er på de fleste områder en god ting. Men det kan også gjøre at vi mister det avhengige barnet av synet. Når det gjelder en families økonomiske situasjon har barn liten eller ingen påvirkning. Til gjengjeld kan påvirkningen av å leve med fattigdom være enorm og få alvorlige konsekvenser på kort og lang sikt for barnet. Til tross for utvidede rettigheter og individualisering er det ikke sikkert at dette sikrer barna bedre levekår (Ulvik, 2009).

De langsiktige konsekvensene for barn å vokse opp med fattigdom kan få konsekvenser for deltakelse i samfunnsliv, arbeidsliv og helse. Barnefattigdom blir dermed også et samfunnsproblem.

Barneverntjenestes har tradisjonelt hatt, og har ennå, fokus på de relasjonelle forholdene i barnets omsorgssituasjon (Andenæs, 2004). Dårlig økonomi, eller økonomiske problemer er noe familiene blir bedt om å ta med seg å løse på egenhånd hos for eksempel NAV. Riksrevisjonen påpeker at det er gråsoner mellom barneverntjenesten og sosialtjenesten i NAV om hvordan ansvarsfordelingen (om det økonomiske) skal være i saker med barnefattigdom (Riksrevisjonen 2014).

Som tidligere saksbehandler i en kommunal barneverntjeneste synes jeg ofte at jeg stod i et dilemma hvor dårlig, og ofte veldig dårlig, økonomi var tema. Foreldre hevdet, og kanskje ofte med rette, at dårlig økonomi satte en stopper for at de kunne klare å gjennomføre det jeg som saksbehandler stilte som krav til dem for å være en god nok forelder. Jeg, med loven og systemet i ryggen, hevdet at det økonomiske var noe familien måtte finne løsninger på selv

eller hos andre etater. Dette er litt satt på spissen selvfølgelig, men likevel verd å reflektere over.

Med det økende antall barn som lever i fattigdom, er dette en problemstilling barneverntjenesten fortsatt må forholde seg til. Med økt press på velferdsstatens tjenester og diskusjon om størrelse på ytelse, ser jeg ikke at dette dilemmaet blir mindre for saksbehandlere i barneverntjenesten i tiden som kommer. Hvordan forholder de seg da, de som jobber med dette til daglig?

Dette var bakgrunnen som pirrenysgjerrigheten min og som har ført mastergradsprosjektet til å bli den studien som presenteres i det følgende.

1.2. Problemstilling, formål og avgrensning.

Problemstillingen eller forskerspørsmålet er utgangspunktet for den vitenskapelige undersøkelsen jeg skal gjøre i denne studien. Forskerspørsmålet mitt har jeg formulert slik:

”Hva forteller saksbehandlere i barneverntjenesten om sitt arbeid i familier med lav inntekt?”

Lav inntekt, dårlig økonomi, dårlig råd, fattigdom og barnefattigdom er begreper som går igjen i denne studien. I teoridelen brukes begrepene fattigdom og barnefattigdom, men de er i liten grad benyttet i intervjuene og analysen. Bakgrunnen er at fattigdom oppfattes som et mer negativt ladet begrep enn for eksempel dårlig økonomi, og jeg ville ikke at det skulle legge begrensninger eller føringer for sakene som ble valgt ut.

Studien er ikke ute etter å anslå hvor mye penger den enkelte familie har til rådighet, eller hvor mye som er nok for en familie. Men den skal undersøke informantenes forståelse av å leve i en situasjon med dårlig økonomi, og undersøke hvordan de forteller om arbeidet i slike saker.

Studien referer til sosiale kategorier. Det er tradisjonelle sosiale kategorier som alder, kjønn til en viss grad klasse og etnisitet. Noen steder er det jeg som konstruerer jeg kategorier for å synliggjøre poenger i teksten.

Der klasse benyttes i studien, er det etter i forståelse ut fra definisjonen: ”Sosiale klasser er samlinger av posisjoner i en samfunnsstruktur hvor personer grupperes etter materielle og kulturelle kriterier, og som gir dem bestemte fordeler og/eller ulemper i kampen om attraktive goder” (Ljunggren and Dahlgren 2010, s. 13).

I studien er det gjort intervjuer av saksbehandlere i barneverntjenesten. Studien benytter begrepene informant og saksbehandler. ”Informant” benyttes når det er snakk om saksbehandlerne i denne studien. I omtale av barneverntjenesten eller saksbehandlere generelt benyttes ”saksbehandler”.

I studien fortelles det om syv ulike barnevernsaker. I disse sakene er det alvorlig og sammensatte problemer. Studien har fokus på hvordan økonomi forstås i sammenheng med disse øvrige problemene, i en kontekst, men den skal ikke gå inn i den øvrige problematikken. I disse sakene er det iverksatt ulike tiltak i forhold til den ulike problematikken. Studien beskriver ikke slike tiltak og tar ikke stilling til hverken iverksatte tiltak eller om det skulle vært iverksatt tiltak.

Begrepene ”medvirkning” og ”deltakelse” benyttes. Innholdet i begrepet medvirkning er forstått slik det beskrives i Lovforslaget til endringer i barnevernloven Prop. 106 L, på side 141: ”En overordnet bestemmelse i barneloven om medvirkning vil etter departementets oppfatning understreke barnets generelle rett til å delta i alle forhold som berører det, ikke bare når det skal treffes formelle avgjørelser. Hensikten vil være å bidra til at barnets synspunkter kommer frem og gi barnet større grad av trygghet og opplevelse av sammenheng i sin livssituasjon”

”Deltakelse” er tatt med, ut i fra at det er oversettelsen av det engelske ordet ”participation” som benyttes i FNs konvensjon om barns rettigheter.

1.3. Studiens struktur

Studien er ordnet i fem hoveddeler. Del en beskriver i innledningen, bakgrunnen og interessen for studien. Dette etterfølges et punkt med presentasjon av studiens problemstilling og avgrensning. Deretter redegjøres for studiens videre struktur

Del to handler om den teori som ligger til grunn og danner studiens teoretiske plattform. Denne delen starter med en oversikt over hvilke barn og familier som har kontakt med barneverntjenesten. Hvor mange er det snakk om, hvem bor de sammen med og hvordan skiller de seg fra øvrig befolkning med tanke på den økonomiske situasjonen. Deretter presenteres teori rundt forståelse av barn, barndom og hverdagsliv. Juridiske rammer for barneverntjenesten og relevante artikler fra FNs barnekonvensjon presenteres, og i forlengelsen av dette et punkt som omhandler barns rett til medvirkning og deltakelse. Siste punkt i teoridelen gjør kort greie for fattigdomsbegrepet, ser på måling og omfang og ulike definisjoner. Delen avsluttes med et en oversikt over ulike stønader og satser, for å gi et inntrykk av hva slags økonomisk situasjon det kan være snakk om for familiene som omtales i studien.

I del som er studiens metodedel redegjøres det for vitenskapsteoretisk forankring og for vurderinger av kvalitet i kvalitativ forskning. Hvordan studien konkret er gjennomført beskrives fra rekruttering av informanter til bearbeidet empirisk materiale. I denne delen synliggjøres etiske refleksjoner som er gjort underveis, samt hvilke grep som er gjort i forhold til anonymisering av de saksbehandlerne som deltok og familiene de fortalte om. Denne delen avsluttes med en fremstilling av fremgangsmåten i analysearbeidet.

Analysen er hele del fire. Innledningsvis sier den kort noe om teori som analysestrategi. Studiens ”funn” er analysen og dette presenteres under noen av de temaene som ble interessante å følge i analysearbeidet. Et tema handler om hvordan informantene fremstiller og beskriver barna i barnevernssakene. Et annet er om forståelser omkring økonomi og omsorg, et tredje tema er ulike refleksjoner rundt økonomi og et siste tema tar for seg hva som skjer når barnet tar initiativ til samtale om økonomi med informantene.

Del fem er en avsluttende drøfting. I denne delen forsøker jeg avslutningsvis å diskutere analysene opp mot studiens problemstilling. Jeg drøfter og reflekterer over hvordan funnene i analysen kan gi eventuelle implikasjoner for forståelsesmåter og praksis i barneverntjenesten.

2. Teori.

2.1. Barn i barnevernet.

2.1.1. Antall barn med hjelpetiltak

Statistikk hentet fra nettsidene til Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (bufdir.no) sier at 53.088 barn i alderen 0-22 år, mottok hjelp fra barneverntjenesten i 2014. Dette utgjør nesten fire prosent av befolkningen i denne aldersgruppen. Av disse mottok 61 prosent, 22.639 barn, hjelpetiltak i hjemmet mens 39 prosent, 14.495 barn, var plassert utenfor hjemmet ved utgangen av 2014 (bufdir.no).

Av hjelpetiltakene som ble gitt ved utgangen av 2014 var 49 prosent rettet mot å styrke barnets utvikling, 30 prosent rettet seg mot styrking av foreldreferdigheter og 12 prosent var knyttet til nettverksarbeid med andre tjenester. De mest brukte hjelpetiltakene gjennom en årrekke er råd og veiledning, tilbud om besøkshjem og avlastning, økonomisk hjelp og deltakelse i ansvarsgruppe og samarbeidsteam (bufdir.no).

2.1.2. Hvem bor barn i barnevernet sammen med?

Kjernefamilien er fortsatt den hegemoniske tankemodellen når en snakker om familie (Dyrhaug and Haugen 2012) på tross av at familie i dagens samfunn kan bestå av ulike sammensetninger av voksne og barn (Ulvik 2007). Kjernefamilien refererer tradisjonelt til en sammensetning av mor og far med omsorg for felles barn.

Dyrhaug og Hauge (2012) skriver at i 2010 var kjernefamilien satt sammen slik at nesten tre av fire barn (hele barnebefolkningen) mellom 0-17 år bodde sammen med begge enten gifte eller samboende foreldre. Ca 15 prosent bodde bare sammen med mor, og 3 prosent bodde sammen med bare far. 8 prosent bodde sammen med mor eller far og en steforelder. Tallene som er brukt tar kun hensyn til barnets registrerte bosted, og sier dermed ikke noe om hvor mye tid barna eventuelt bruker sammen med den andre forelderen (Dyrhaug og Haugen 2012).

Barn som er i kontakt med barnevernet har gjerne en annen familiesituasjonen ved at de oftere bor sammen med bare mor, sjeldnere sammen med begge foreldrene. Blant de barna som mottok hjelpetiltak i slutten av 2010 bodde i overkant av en av fire, 28 prosent, sammen med begge foreldrene. Til sammenlikning bodde tre av fire i gruppen ”hele barnebefolkningen” sammen med begge. Ca halvparten, 49 prosent, av barna med hjelpetiltak bodde sammen med bare mor, mens det blant ”hele barnebefolkningen” var bare 15 prosent. Mer enn 9 prosent av barn med hjelpetiltak bodde sammen med bare far, mot 3 prosent i gruppen ”hele barnebefolkningen” (Dyrhaug og Haugen 2012).

2.1.3. Barn i barnevernet med innvandrerbakgrunn

Hverken artikkelen over eller tallene fra Barne- ungdoms og familiedirektoratet spesifiserer tall som sier noe om barnas etniske bakgrunn. I tall som oppgis i Prop. 106 L (Proposisjon til Stortinget, forslag til lovvedtak; Endringer i barnevernloven) var andelen barn med innvandrerbakgrunn i barneverntjenesten 2009 økt til 21 prosent (9.769 barn) fra 16 prosent i 2004 (6.025 barn). Tallene gjelder alle tiltak. Andelen innvandrerbarn i befolkningen har økt betraktelig i samme periode (Prop. 106 L, s. 29).

2.1.4. Familienes økonomiske situasjon

Dyrhaug og Haugen (2012) refererer tall fra Statistisk Sentral Byrå og beskriver klare forskjeller i husholdningsinntekten for husholdninger hvor det bor barn med og uten hjelpetiltak fra barnevernet. Tallene er fra 2010. Medianinntekten for hushold med barn med hjelpetiltak er 27% lavere enn tilsvarende for alle husholdninger med barn, og totalt bare 210 600 kroner. For alle hushold med barn er medianinntekten på samme tid beregnet til 289 000 kroner. Tallene i artikkelen støtter opp under annen forskning som viser at blant barna som mottar hjelpetiltak fra barnevernet er overrepresentert med å bo med aleneforeldre i husholdninger med lav inntekt

Sosiale kategorier som kjønn, klasse og etnisitet gjør seg på ulikt vis gjeldende i statistikken over hvilke familier og barn som kommer i kontakt med barneverntjenesten.

2.2. Barns utvikling og hverdagsliv i en sosiokulturell ramme.

2.2.1. Ulike syn på barns utvikling.

Barns samfunnsposisjon har endret seg gjennom historien. Synet på hva barn og barndom ”er” varierer med ulike historiske og kulturelle konstruksjoner. Tidligere hadde barnet en sterkere posisjon som del av en familie, mens det nå, i vår vestlige kultur, vektlegges en posisjon som selvstendig individ, med individuelle rettigheter (Lidén 2004, Ulvik 2009). Vi trenger ikke se lenger tilbake enn til forrige århundre for å peke på endringer til dagens oppfatninger om barns utvikling og betydningen av barndom.

Den nye ”barndomssosiologien” var med på å forandre et syn på barns utvikling som å følge universelle utviklingsmønstre, gjerne gjennom ulike trinn og faser og hvor barndom ble oppfattet som et steg på veien til å bli voksen (Ulvik 2007).

Sammen med økende grad av individualisering generelt i samfunnet, ble det også økt fokus på barn som selvstendige, autonome aktører. Denne utviklingen innenfor blant annet sosiologien, gikk parallelt med utviklingen innenfor for eksempel jussen, hvor barnet fikk økt status som selvstendig subjekt med individuelle, juridiske rettigheter (Sandbæk og Grødem i Fløtten 2009, Ulvik 2009).

Barndommen fikk økt betydning for det livet som leves her og nå. Forskjellen i oppfatningen av barns utvikling kan også beskrives innenfor dimensjonen ”being” og ”becoming” (Gulbrandsen 2014). Barn og barndom er noe som ”gjøres” her og nå.

2.2.2. Sosiokulturell forståelse av barns utvikling.

Sosiokulturell teori om utvikling og læring tilbyr et alternativ til tradisjonell utviklingsteori. Vygotsky trekkes ofte frem som en betydningsfull representant for denne retningen. I boka ”The Cultural Nature of Human Development” beskrives han som ”the father of the sociocultural and sociohistorical theories of development” (Rogoff 2003, s. 74). Individens utvikling forstås som en kulturell prosess hvor læring foregår gjennom bruk av språk og deltakelse i sosiale praksiser (Rogoff 2003).

Utvikling og læring i et slikt perspektiv er koplet til tid og sted, til historie og kontekst. ”being human invokes constraints and possibilities stemming from long histories of human practices.

At the same time, each generation continues to revise and adapt its human and biological heritage in the face of current circumstances” (Smith 2002, s. 3).

I en sosiokulturell forståelse ses individers handlinger som en del av konteksten. Handlinger inngår i, skaper og gjenskapes i kontekst hvor deler og helheter definerer hverandre. Sosiale praksiser og virksomheter er vevd sammen til en helhet (Säljö 2000, s. 134).

Ulviks skriver ”Å forstå barns aktive sosiale deltakelse, er like viktig som å kartlegge variablene som påvirker deres liv. Barnas meningsskaping, sammen med voksne og andre barn, er en nøkkel til å forstå hvordan de forholder seg til sosiale betingelser. Barn og barndom betraktes som to sider av samme sak. Barndom som oppvekstbetingelser kan ikke sees atskilt fra barna som befolker og utgjør disse barndommene, som ”gjør” barndom. Og barndom er interessant mens den leves, den er ikke bare en etappe på vei mot voksenhet” (Ulvik 2007, s. 34).

Etter dette skal blikket rettes mot konteksten hvor det leves og utviklingen foregår – hverdagslivet.

2.2.3. Hverdagsliv.

”Hverdagsliv er et diffust begrep som har svært mange dimensjoner. Blant disse kan det identifiseres to som er like viktige. Den ene dimensjonen er den daglige organiseringen av oppgaver og virksomheter, den andre dimensjonen er hverdagslivet som erfaring og livsverden. Erfaringsdimensjonen forbinder hverdagslivet med kultur i vid forstand, forstått som fortolket virkelighet, holdninger og symboler” (Gullestad 1989, s. 18, i Gulbrandsen 2014).

Hverdagsliv omfatter med andre ord ikke bare steder barnet oppholder seg, men også innhold, egenskaper og ressurser hos familien og foreldrene, det handler om venner og bursdagsfeiringer og tilgang til kulturelle ressurser. ”For eksempel støtte til skolearbeidet, kjøring og henting til fritidsaktiviteter, om de får inspirasjon og hjelp til å bruke biblioteket, om de kommer seg ut på ski eller skøyter. De trenger for eksempel voksnes hjelp til å fortsette i en fritidsaktivitet. Dette går for eksempel på å ha treningstøy vasket i tide til neste trening, holde styr og orden på fotballstøvler, skøyter og hjelm, samt vannflasker, har kontroll på å

komme seg avgårde i god tid for ikke å komme for sent” (Helgeland i Harsløf og Seim 2008, s. 182).

En sosiokulturell forståelse av barn slik den er beskrevet, hvor barnet anses som aktivt deltakende i sin egen utvikling har betydning for hvordan barnevernsansatte og andre profesjonelle hjelpere forholder seg til barn (Aas 2013), det får også betydning for hvordan barnevernsansatte og andre hjelpere forholder seg til barnets kontekst (Schwartz 2014).

I en artikkel om samtaler mellom barn i barneverntjenesten og saksbehandlere sier Aas at ”i samtaler med barn som er i vanskelige livssituasjoner forutsettes en bestrebelse på å forstå barnet og dets livssituasjon og like mye å bestrebe seg på å forstå barnets opplevelse av seg selv og sin situasjon”(Aas 2013, s. 214).

”En hverdagslivstilnærming innebærer at en retter det faglige blikket mot alle de sosiale og materielle sammenhengene et barn inngår i, og hvordan barnet forholder seg og skaper mening i og på tvers av disse sammenhengene. Som vi så i kapittel 2, framhever Marianne Gullestad to dimensjoner ved hverdagsliv ”den daglige organiseringen av oppgaver og virksomheter” og ”hverdagslivet som erfaring og livsverden” (Gullestad 1989, s. 18 i Gulbrandsen 2014, s. 60).

2.3. Barns rettigheter, juridisk og praktisk (alternativ kun §12)

Denne studien har barn fra familier med dårlig økonomi i barnevernet som tema. Denne delen innleder med en generell og kort redegjørelse av barnekonvensjonen og barnevernloven. Artiklene som berøres omhandler barnets rett til medvirkning og deltakelse, først og fremst i kontakt med barneverntjenesten, men retten gjelder for alle hjelpeinstanser som tar avgjørelser som omhandler barnet. Retten til tilstrekkelig levestandard som også er en aktuell artikkel fra barnekonvensjonen i denne sammenhengen blir belyst i et sentere punkt.

2.3.1. FNs konvensjon om barns rettigheter, barnekonvensjonen.

”Menneskerettighetene består av etisk begrunnede normer nedfelt i juridisk bindende konvensjoner. De bygger på bestemte verdier som autonomi, likhet og likeverd, og skal sikre en verdig behandling av alle mennesker, uansett kjønn, alder, sosial klasse, etnisitet og rase. Barnekonvensjoner knesetter prinsippet om at individuelle rettigheter og demokrati også skal

gjelde barn. Barn, uavhengig av kjønn, gis sivile, sosiale, økonomiske, politiske og kulturelle rettigheter, noe som på mange måter gjenspeiler et moderne vestlig barne- og familieideal ” (Lidén 2004, s. 198).

At det gjenspeiler moderne vestlige barne- og familieideal er et argument i kritikken mot konvensjonen som er reist innenfor forskningslitteraturen. Det hevdes at dette gjør den vanskelig å implementere i andre lands kulturer. Kritikkk rettes også i form av spørsmålet om konvensjonen kan kalles universell all den tid barn vokser opp under store forskjeller i materielle og sosiale livsbetingelser (Sandbæk og Grødem i Fløtten 2009, s. 189). Til tross for kritikkk har barnekonvensjonen imidlertid hatt stor betydning for økt fokus på barns rettigheter (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016, s. 29).

Barnekonvensjonen trådte i kraft i Norge i 1991 og har en sterk stilling i norsk rett (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016). Den ble inkorporert i norsk lov i 2003. Det vil si at den gjelder som norsk lov, og ved motstrid har barnekonvensjonen forrang foran annen nasjonal lovgivning (Sandbæk og Grødem i Fløtten 2009, s. 188). For å synliggjøre konvensjonens bestemmelser ble det i etterkant av ratifiseringen gjort endringer både i barneloven og i barnevernloven på særlig styrking av bestemmelsene om barns rett til å uttale seg (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016). Oppedal peker på at ratifiseringen får stor betydning for sosialtjenestens saksområde fordi ”konvensjonen inneholder materielle og prosessuelle rettigheter med relevans for barns krav på tilfredsstillende levestandard” (Oppedal i Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016, s. 251).

2.3.2. Lov om barneverntjenester

Hovedansvaret for omsorg og oppdragelse av barn er i første rekke foreldres jfr. Lov om barn og foreldre (barnelova) av 1981. I tilfeller hvor foreldre likevel kan ha behov for hjelp med omsorgsoppgavene hører dette inn under barneverntjenestens ansvar. Barneverntjenestens ansvar og oppgaver reguleres i Lov 17 juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (Barnevernloven 2014). Hovedoppgaven er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

Barnevernloven gjelder alle barn som oppholder seg i Norge, uavhengig av statsborgerskap, oppholdsstatus eller bakgrunn jfr. barnevernloven § 1-2.

Avgjørelser som tas etter barnevernloven skal hvile på en vurdering av hensynet til barnets beste og barnet skal gis mulighet til medvirkning, ved at barneverntjenesten skal legge til rette for samtaler med barnet, jfr. lovens § 4-1. Tilrettelegging for samtaler og medvirkning gjelder ikke bare i tilfeller der det skal treffes tiltak etter lovens kapittel 4, men er å anse som en prosess hvor barnet medvirker i alle store og små spørsmål som kan oppstå i saken. (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2012, s. 107).

Barnevernloven § 6-3, gir: ”barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelser i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet”

2.3.3. Rett til å bli hørt, artikkel 12

Artikkel 12 lyder som følger:

1: Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2: For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Vilkåret for at barnet har rett til å bli hørt er at det er i stand til å danne seg egne synspunkter. Det er ikke nødvendig for barnet å ha et synspunkt om en avgjørelse, for eksempel om omsorgsovertakelse. Barnet trenger bare ha evne til å mene noe som har betydning i sammenhengen. Artikkelen angir ingen nedre aldersgrense, fordi også helt små barn vurderes i stand til å gi uttrykk for valg og preferanser. Derfor skal også ulike former for ikke-verbale

kommunikasjon, gjennom kroppsspråk og ansiktsuttrykk, gjennom lek, tegning eller maling anerkjennes etter artikkel 12 (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2012, s. 103).

Kirsten Sandberg skriver ”Den voksne kan ikke alltid vite på forhånd om barnet faktisk har synspunkter i saken, og kan ikke gå ut i fra at barnet ikke er i stand til å mene noe. Barnet skal uansett gis muligheten til å uttale seg og man skal legge til rette for at barnet kan gjøre dette på sine premisser” (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2012, s. 103).

Retten til å bli hørt gjelder i alle forhold som berører det. Da barnekonvensjonen ble inkorporert i 2003, ble det gjort endringer for å styrke barns rett til medvirkning i flere lover. Hvordan rettigheten er inntatt i barnevernloven er beskrevet over i punkt 2.3.2. Men også i forvaltningslovens § 17, som som gir offentlig myndigheter plikt til å sørge for at saker er fullt opplyst før det skal treffes enkeltvedtak, ble endringer inntatt. Endringen medfører en plikt for den offentlige myndigheten til å påse at mindreårige parter har fått mulighet til å gi uttrykk for sitt syn. Dette i forhold til om de er i stand til å danne seg egne standpunkt om det saken dreier seg om. Endringen har konsekvenser også for sosialtjenesteloven. (Sandberg, Kjørholt, og Høstmælingen 2012, s. 109)

2.3.4. Retten til å bli hørt, som rett til medvirkning og deltakelse i en barnevernsak.

Retten til å bli hørt handler om rett til deltakelse. Det handler om både å få uttale seg, om å bli hørt og om å få nok og adekvat informasjon. Retten innebærer å bli inkludert i beslutningsprosesser som vedrører barnets liv (Stang 2007, s. 37). Den inkluderer også barnets rett til å få vite hvordan deres mening er tolket og brukt (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016).

For å kunne vite noe om hvordan barnets liv er, hvordan barnet opplever det og hvordan behov skal vurderes er det nødvendig for saksbehandlere i barneverntjenesten å se, høre og møte barnet. En barnevernsak omhandler både foreldre og barn, men barnet er hovedpersonen – uten barnet, ingen barnevernsak (Stang 2007, s. 37).

Flere ulike undersøkelser og forskningsrapporter peker imidlertid på hvordan barnets rett til å bli hørt, retten til medvirkning og deltakelse ikke blir godt nok ivaretatt i barnevernsaker.

Ulike prosjekter har undersøkt barneverntjenestens praksis med å inkludere barna i

saksprosessen. Blant andre er undersøkelsen til Christiansen, Havnen og Havik fra 1998 referert hos Christiansen (2012). De undersøkte 90 saker med barn i alderen 7-17 år. I knapt halvparten av sakene var barna snakket med. Av barna i alderen 7-13 år, var det snakket med 4 av 25. Christiansen (2012) refererer også en relativt ny studie av Skauge fra 2010, som undersøkte om det hadde skjedd endringer i barns involvering i saksmapper fra 2000 til 2009. Resultatet fra undersøkelsen viste at barnas egen stemme var mindre framtrædende i sakene fra 2009 enn i 2000. Selv om barna og deres behov var mer omtalt i sakene fra 2009, syntes de å være mindre inkludert i barnevernets prosesser (Christiansen 2012, s. 16).

Statens helsetilsyn gjennomførte i 2011, tilsyn med barneverntjenestens arbeid med undersøkelse, evaluering av hjelpetiltak og barns medvirkning. Basert på tilsynsrapporter fra 44 norske kommuner, oppsummeres mangler ved barns medvirkning som et gjennomgående trekk i rapportene. Noen kommuner hadde ikke etablert rutiner for samtaler med barn, og andre kommuner fulgte ikke opp sine egne rutiner. Helsetilsynet peker også på barnevernets begrensede kompetanse når det gjelder å bidra til barns medvirkning. Selv i de tilfeller der det var snakket med barna kunne det mangle referater fra samtale, det var ikke oppgitt hva samtale handlet om eller hvilke oppfatninger barna hadde av sin situasjon (Gulbrandsen, Seim og Ulvik 2012).

Gording Stang har også undersøkt dette. Noe av det som pekes på ved en slik praksis er at barnets historie blir tatt monopol på av voksne, og at det er voksne de voksnes opplevelser og perspektiver som blir gjeldende i barnevernsakene. Barnet kan bli et usynlig vesen som det snakkes om og samarbeides om, men som selv ikke får bidra.

Det blir i litteraturen omtalt ulike barrierer som forklaring på hvorfor barneverntjenesten ikke i større grad snakker med barna i barnevernssakene. En slik barriere er saksbehandlers oppfatning av å ikke ha god nok kompetanse til å samtale med barn om alvorlige ting. En annen barriere er alder, og en tredje som nevnes er barneverntjenestens formaliserte og byråkratiske arbeidsform, og lokaliteter som ikke legger til rette for gjennomføring av samtaler med barn (Stang 2007, Andenæs 2004).

2.3.5. Medvirkning og deltakelse som felles meningsarbeid mellom barnet og saksbehandler.

Barnets rett til medvirkning og deltakelse handler om å få ytre sine synspunkter. Men i et deltakerperspektiv handler det for barnet om mer enn å få ytret sin mening, og mer enn at en saksbehandler hører på i den forstand å imøtekomme lovens formelle krav. Om en trekker inn et barneperspektiv, forstått som å forsøke å se verden med barnets øyne (Ulvik ?) må det tas med i betraktning, under hvilke forhold dette synspunktet er dannet. ”En side ved mange barnevernsaker, er nettopp at barna ikke har hatt gode betingelser for å utvikle en forståelse som kan hjelpe dem videre, for eksempel til å danne og å gi uttrykk for synspunkter som kan være til hjelp for dem” (Gulbrandsen, Seim og Ulvik 2012, s. 55).

Gording Stang sier sannsynligheten for å øke barnets følelse av egenverd og betydningsfullhet vil øke dersom barnet tas tidlig med i prosessen. Det er viktig å unngå at barnet opplever seg som objekt i saken. Barnet er subjektet og saken er barnets liv (Stang 2007, s. 45).

Med å ta utgangspunkt i barnet som subjekt og sosial deltaker retter en oppmerksomheten mot hva barnet er opptatt av og hvordan de forstår og tenker om sin egen posisjon. (Gulbrandsen 2014, s. 57). Det vil ha betydning for barnet at den voksne kan innta et barneperspektiv og et perspektiv ut fra det enkelte barn (Aas 2013).

2. 4. Fattigdom

Fattigdom som begrep var i mange år ute av norsk politisk debatt, før det igjen ble satt på dagsorden fra midten av 1990-tallet (Harsløf og Seim 2008). Spesielt fra tusenårsskifte har barnefattigdom fått økt fokus. Og tall fra samme periode viser at antallet fattige barn i Norge økt (Riksrevisjonen 2014). FNs barnekonvensjon slår fast barns rett til tilstrekkelig levestandard. Denne studien er interessert i barneverntjenestens arbeid i saker hvor barn lever i familier hvor dårlig økonomi er et problem. Spørsmål i den forbindelse handler om bruk av begreper som brukes for å betegne folks økonomiske situasjon.

Denne delen av studien redegjør først kort for aktuelle artikler fra barnekonvensjonen omkring retten til tilstrekkelig levestandard. Deretter redegjøres kort for definisjoner av fattigdom og barnefattigdom, og om ulike måter å måle innhold og omfang av fattigdom på.

2.4.1. Rett til tilstrekkelig levestandard.

Mest relevant for diskusjonen om rettigheter knyttet til barn og fattigdom er barnekonvensjonens artikkel 27 nr. 1-3, om retten til en tilstrekkelig levestandard (Sandberg og Grødem i Fløtten 2009, s. 189). Artikkelen lyder:

Artikkel 27:

- 1. Partene anerkjenner ethvert barns rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling.*
- 2. Foreldre eller andre som er ansvarlige for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre, innen sine evner og økonomiske muligheter, de levevilkår som er nødvendige for barnets utvikling.*
- 3. I samsvar med nasjonale forhold og innenfor rammen av sine midler, skal partene treffe egnede tiltak for å hjelpe foreldre og andre som har ansvaret for barnet til å virkeliggjøre denne rettighet, og de skal ved behov sørge for materiell hjelp og støttetiltak, særlig med hensyn til mat, klær og bolig.*

Oppedal (Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016) inkluderer ytterligere to artikler fra barnekonvensjonen i bestemmelser som angår den økonomiske og materielle velferden. Dette er artikkel 26, om retten til sosiale trygdeytelser og artikkel 18 nr 3, som skal sikre barn omsorg og tilsyn når foreldrene må være fraværende på grunn av arbeid. Han mener at kjernen i bestemmelsen handler om hvilken levestandard barnet skal ha rett til og at dette handler om mer en sikring av et økonomisk og materielt grunnlag som dekker mer enn umiddelbare fysiologiske behov for barnet. Slike ytterligere behov knyttet til psykisk, åndelig, moralsk og sosial utvikling kan i stor grad dekkes gjennom positivt familiemiljø, skolegang og sosialt samvær med andre. I dette ligger mulighet for fritid, lek og deltakelse i kulturelle aktiviteter (Sandbæk og Grødem i Fløtten 2009, s. 190).

En utilstrekkelig familieøkonomi kan skape vanskeligheter for å ivareta barnas behov (Sandbæk og Grødem i Fløtten 2009, s. 190). "FNs barnekomite har understreket at oppvekst i relativ fattigdom (hvor slike behov ikke dekkes eller dekkes utilfredsstillende) fører til

undergraving av barns velvære, sosiale inkludering og selvfølelse, og reduserer muligheten for læring og utvikling” (Oppedal i Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016, s. 253).

Foreldre har forsørgelsesplikt overfor barnet, men staten har ansvar for å bistå foreldrene i å forsørge barna der det er nødvendig (Sandberg og Grødem i Fløtten 2009, s. 189). I Norge er det en rekke statlige overføringer som støtter opp under foreldrenes ansvar, for eksempel gjennom inntektsoverføringer og omfordeling. Overføringer kan være både universelle, rette seg mot hele barnebefolkningen som for eksempel barnetrygden, eller det kan være ordninger det må søkes om på individuelt grunnlag for eksempel overgangsstønad eller stønad til livsopphold fra NAV.

2.4.2. Lov om sosiale tjenester i NAV og pengereglementet i UDI

Som et siste sikkerhetsnett for de som ikke selv er i stand til å sørge for en tilfredsstillende levestandard, kan det søkes sosialhjelp i form av økonomisk stønad. Dette er regulert i Lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen trådte i kraft 1. januar 2010. Dette er en skjønnsmessig og behovsprøvet ytelse, og NAV har både rett og plikt til å utvise skjønn i vurderinger om det skal utbetales stønad og hvor mye som skal utbetales i hvert enkelt tilfelle (Kjellevold 2012).

Det er utarbeidet statlige veiledende normer for livsopphold, hvor et særlig hensyn til barnas behov er inntatt, men kommunene kan fravike disse og utarbeide egne satser. De statlige satsene avspeiler to forhold, både å skulle sikre forsvarlig levestandard og trygghet til de som faller utenfor vanlige inntektsordningen, samtidig som stramt stønadsnivå skal motivere individene til å søke å forsørge seg ved arbeid (Oppedal i Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016).

Dette refereres til i litteraturen som insentivdebatten. Den handler om hvorvidt velferdsstatens stønadssystemer gir folk økonomiske insentiver til å foretrekke et liv på stønad framfor arbeid. Her er det en mulig målkonflikt: stønadene bør være høye for å forhindre fattigdom, men jo høyere stønader, jo flere vil bli fristet til å et liv på stønad? Settes stønadene lavt, vil mottakeren leve i fattigdom. (Halvorsen, Stjernø og Øverbye 2013, s. 226)

”Lov om sosiale tjenester i NAV har som formål å medvirke til at utsatte barn og unge får et helhetlig samordnet tjenestetilbud. Det innebærer blant annet at kommunale tjenester, må samarbeide om å fange opp barn og unge som trenger hjelp, og de må koordinere bruk av hjelpemidler” (Riksrevisjonen 2014, s. 9)

Personer som søker om oppholdstillatelse på humanitært grunnlag eller asyl og får innkvartering på et statlig mottak har ikke rett til kontantytelser. Beboere som bor på asylmottak og som ikke har økonomiske midler kan imidlertid motta støtte etter Reglement for økonomisk hjelp til personer i statlig mottak (pengereglementet av 1. november 2004) (Halvorsen, Stjernø og Øverbye 2013, s. 140).

2.4.3. Omfanget av barnefattigdom

I følge Riksrevisjonens undersøkelse av barnefattigdom (2013-2014) levde 78 000 barn i lavinntektsfamilier (vedvarende lavinntekt over tre år) i Norge i 2012. Dette utgjør åtte prosent av alle barn mellom 0 og 17 år. Dette tilsvarte en økning på 5 prosent i perioden 2002-2012. Barn med innvandrerbakgrunn økte fra 35 prosent til 50 prosent i samme tidsrom. Rapporten viser også at av andelen barn som vokser opp med enslige forsørgere, vokser stadig fler opp i en lavinntektsfamilie.

I ”Barn som lever i fattigdom, Regjeringens strategi (2015-2017)” vises det til tall fra Statistisk Sentral Byrå som viser at 8,6 prosent, et antall på 84 300 barn levde i lavinntektsfamilier i perioden 2011-2013. Dette var 6 100 flere barn enn i perioden 2010 – 2012. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør over halvparten av alle barn i økonomiske utsatte familier.

De to neste punktene tar for seg ulike definisjoner av fattigdom og barnefattigdom og måling av innhold og omfang.

2.4.4. Forskning og kunnskapsstatus om fattigdom og barnefattigdom.

Forskningsinteressen for fattigdom generelt og barnefattigdom spesielt økte fra slutten av 1990-tallet, samtidig med blant annet økt politisk fokus (Fløtten 2009).

Boka ”Barnefattigdom” gir en samlende oversikt over forskning og kunnskapsstatus på fattigdom og barnefattigdom (Fløtten 2009). Det samme gjør Hio-rapporten ”Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge” (Larsen og Seim 2011) og boka ”Fattigdommens dynamikk” (Harsløf og Seim 2008), en antologi som beskriver forskningsanalyser på fattigdom i det moderne norske velferdssamfunnet.

Fylkesmannen gjennomførte i 2012 et landsomfattende tilsyn med hvordan NAV behandler søknader fra personer med forsørgeransvar for barn. Helsetilsynet gjennomførte en landsomfattende tilsyn i 2013 og begge tilsynene avdekket manglende svikt i kartleggingen av og mangelfull individuell ved mange NAV kontor i forbindelse med vurdering av søknader fra foreldre med forsørgeransvar for barn.

2.4.5. Definisjoner av fattigdom og barnefattigdom.

For å gi en definisjon av barnefattigdom må vi også se på definisjoner av fattigdom (Fløtten 2009, s. 17). En teoretisk forståelse av fattigdom kan ta utgangspunkt slik Halvorsen (2011) beskriver det: ”Det er identifisert 11 hovedgrupper av definisjoner av fattigdom. De vedrører: behov, mangel på grunnleggende trygghet, begrensende ressurser, levestandard, mangle på rettigheter, multippel deprivasjon, eksklusjon, ulikhet, klasse avhengighet og alvorlige vansker” (Halvorsen i Larsen og Seim 2011, s. 33).

Det skilles gjerne mellom *absolutt* og *relativ* fattigdom. Absolutt fattigdom henviser til en situasjon hvor individet ikke får dekket helt grunnleggende behov som mat, klær og husly (Riksrevisjonen 2014, Halvorsen 2011, Harsløf og Seim 2008, Fløtten 2009). En mer relevant definisjon for norske forhold er den relative definisjonen som også tar hensyn til individenes sosiale situasjon (Fløtten 2009, s. 17).

Denne definisjonene har utgangspunkt i Townsends (1979) definisjon, som beskriver en person som fattig ”dersom vedkommende mangler ressurser til å delta i samfunnets aktiviteter og å opprettholde den levestandarden som er vanlig i dette samfunnet” (Fløtten 2009, s. 17) En slik forståelse av fattigdom handler ikke bare om tilgang til grunnleggende goder, men om

sosiale normer for hva som anses for akseptable og uakseptable levekår (Fløtten 2009, Halvorsen 2011, Harsløf og Seim 2008, Riksrevisjonen 2014).

For å knytte en slik definisjon av fattigdom videre mot barn viser jeg til Helgeland (2008) som skriver: ”Å se på fattigdom som relativ og ikke absolutt, innebærer derfor at en sammenlikner sine levekår med andres. (...) For eksempel er det naturlig at barn som bor i samme lokalmiljø og går i samme klasse, sammenlikner seg med sine jevnaldrende når det gjelder klær, leker, boligstørrelse og boligstandard, ferier og reiser. Å være fattig barn i Norge handler ikke om å sammenlikne seg med det de rikeste har, men å mangle det vanlige barn har” (Helgeland i Harsløf og Seim 2008, s. 174).

2.4.6. Ulike måter å måle fattigdom og barnefattigdom

Fattigdom både defineres og måles ulikt. Noen målinger tar utgangspunkt i en husholdningsressurser, som oftest inntekt, andre målinger tar utgangspunkt i husholdningers konsum. Halvorsen skriver at det er vanskelig å finne ”barnespesifikke fattigdomsmål”, blant annet ut i fra om barnet skal regnes som medlem av et hushold eller som en individuell enhet (Halvorsen i Larsen og Seim 2011, s. 34). Den vanligste tilnærmingen er å ”klassifisere barn som fattige hvis familieinntekten er lavere enn en bestemt prosentandel (gjerne 50 eller 60 prosent) av medianinntekten i samfunnet. Det kan rettes kritikk mot målinger på husholdningsnivå fordi vi ikke kan vite i hvilken grad denne inntekten kommer barna til gode. Dermed blir det en hvilke konsekvenser levekårene i husholdet har for barn en antakelse. En annen kritikk som fremsettes mot denne type mål er at ”valget av fattigdomsgrense er vilkårlige, og at målet ikke forteller noe om hvilken levestandard som knytter seg til den valgte inntektsgrensen” (Fløtten 2009, s. 25).

Alternative måter for måling av inntektsfattigdom på for barn er målinger som tar ”utgangspunkt i konkrete vurderinger av hva som konstituerer en akseptabel levestandard for barn i det aktuelle samfunnet. Utfordringen som må tas, er å finne det nivået på levestandarden og det utvalget av goder barn må ha tilgang på for å bli klassifisert som ikke-fattig. Og omvendt: Hvilke goder skal et barn mangle (eller en familie ikke ha råd til) for at fattigdom er betegnende for deres livssituasjon? Selv om man aksepterer at målingen av fattigdom blant barn ideelt sett burde knyttes til et minstenivå på levestandarden og et

tilhørende sett med levekårsgoder, er det vanskelig å enes om det konkrete innholdet i en slik levekårs pakke” (Fløtten 2009, s. 26).

Alternativt til forskning som gjør målinger på omfang og innhold tar for seg hvordan det oppleves å leve i fattigdom. Det vises som eksempel til Hjelmtveit som intervjuet familier med langvarig økonomisk bistand fra sosialkontoret. Foreldrene beskrives å være i en situasjon med ”overskudd på underskudd”, mangel på følelse av trygghet og autonomi, truet selvbilde og selvrespekt. Studien viste at barna sammenliknet seg med andre og opplever seg som fattige, samtidig som de utvikler strategier for å mestre sin situasjon. Denne studien peker også på dilemmaet med lavt stønadsnivå som ikke virker som hjelp til selvhjelp for å komme ut i arbeid for foreldene og samtidig går ut over barna. (Hjelmtveit i Harsløf og Seim 2008).

2.4.7. Forståelser av fattigdom og barnefattigdom i denne studien.

Denne studien forstår begrepet fattigdom på ulike måter. En måte å forstå det på er ved å benytte Riksrevisjonens rapport om barnefattigdom i Norge, og derigjennom til Statistisk Sentralbyrå sin definisjon. Fattige barn defineres å være barn som har levd i vedvarende lavinntekt i de siste tre årene. Lavinntekt defineres her som gjennomsnittlig netto inntekt lavere enn 60% av medianinntekten over tre år (Riksrevisjonen 2014, s. 38). Med medianinntekt menes ”det inntektsbeløpet som deler en gruppe i to like store halvdel, etter at inntekten er sortert stigende eller minkende (Dyrhaug og Haugen 2012).

En annen måte å forstå begrepet på er hvordan det er brukt overfor informantene. I kontakten med informantene ble ”dårlig økonomi eller lav økonomi” brukt som utgangspunkt for saken informantene skulle fortelle om. Begrepet ble ikke definert nærmere fordi det var interessant å se hvilken tolkning informantene gjorde ut i fra denne beskrivelsen, hva slags økonomi de definerte inn i en slik kategori. Begrepet fattigdom blir brukt i de teoretiske delene av studien, mens i analysedelen benyttes begreper som dårlig råd, dårlig økonomi og lav inntekt. I alle sakene handler det imidlertid om å hverdager som til tider er preget av lite mat og dårlig med eller manglende klær, sko, utstyr og aktiviteter. Tabellen i neste punkt er ikke en beskrivelse av familienes økonomi i kroner og ører, men kan være med å antyde en ramme for økonomien som familiene som inngår i studien

2.5. Veiledende satser for livsopphold og økonomiske ytelser til asylsøkere.

Staten utarbeider veiledende satser for hva som vurderes et forsvarlig livsopphold etter sosialtjenesteloven. Det samme gjøres for hva som trengs til livsopphold etter gjeldsordningsloven. Som vist i punkt 2.4.2. har asylsøkere mulighet for noe økonomiske ytelser under opphold på mottak. Hva asylsøkere har krav på varierer med statusen i deres søknad om opphold. Det blir ikke gått nøyere inn på her. Tallene for økonomiske ytelser til beboere i statlige mottak tatt med i tabellen under til sammenlikning, selv om utmålingene gjøres etter noe andre hensyn enn etter de to andre nevnte lovene.

Tabell 1.

Stønadsmottakere i familien/husholdet	Veiledende satser sosialtjenesteloven. Rundskriv A-2014 fra 1 januar 2015	Veiledende satser gjeldsordningsloven og dekningsloven. Forskrift 13 juni 2014. Fra 1 juli 2014	RS 2008-035V1: Rutiner og satser for økonomiske ytelser til beboere i statlige mottak, regulerte satser 2016 (03.02.2016)
Enslige	5 700	7 890	Inntil 2.340 pr måned
Ektepar/samboere	9 500	13 360	Inntil 4.440 pr måned
Barn 0-5 år	2 200	2 365	Inntil 1.300 pr måned
Barn 6-10 år	2 900	3 135	Inntil 1.740 pr måned
Barn 11-17 år	3 700	3 690	Inntil 2.210 pr måned

Tabellen er hentet fra Oppedal sitt kapittel i boka ”Barnekonvensjonen, barns rettigheter i Norge (Oppedal i Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016, s. 262). Tallene viser at det etter sosialtjenesteloven og gjeldsordningsloven vurderes ulikt hva som trengs til livsopphold. Beløpene når det gjelder barna er ikke mye forskjellig, men det skiller mellom voksne enslige forsørgere og to forsørgere.

Oppedal mener at ”forskjellene skyldes at satsene fra sosialtjenesteloven er mer preget av forventning om at de/den voksne skal ut i arbeid, derfor må oppleve det som lite tilfredsstillende å leve av sosialhjelpen” (Oppedal i Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016, s. 262). Blir ikke den forventningen innfridd vil familien etter hvert slite med dårlig økonomi på en måte som vil gå ut over barna, fordi stønadsnivået ikke vil dekke familiens totale utgifter over tid. Hensynet til å få de voksne ut i arbeid står i motsetning til å ivareta

barnets rett til tilfredsstillende levestandard. Pågår dette over tid stilles det spørsmål ved om en så lav levestandard samsvarer med barnekonvensjonen (Oppedal i Sandberg, Kjørholt og Høstmælingen 2016, s. 262).

3. Metode

3.1. Vitenskapsteoretisk forankring

Denne studien tar for seg intervju av syv saksbehandlere i kommunale barneverntjenester, og deres egne fremstillinger av hvordan de jobber i saker hvor dårlig økonomi er en av flere belastende faktorer. Noen teoretiske premisser for studiens vitenskapelige forankring ble presentert allerede i teoridelen, men presiseres og utdypes nærmere her.

Et premiss for studien er en sosiokulturell tilnærming til synet på og forståelse av barn og barndom. Dette kan igjen plasseres innenfor sosialkonstruksjonismen, en vitenskapsteoretisk posisjon som gjerne omtales som en felles betegnelse for en rekke nyere teorier om kultur og samfunn (Fuglsang et al. 2013, Winther Jørgensen and Phillips 1999).

Sosialkonstruktivisme, ”virkeligheten” er aldri den ”virkelig virkelighet”, men alltid en fortolkning av denne. Berger og Luckman skrev boken ”The Social Construction of Reality” i 1966, hvor kjernen i sosialkonstruktivismen ligger i ”en antakelse om at kunnskap om den sosiale virkeligheten kontinuerlig (”ongoingly”) produserer denne virkeligheten” (Nortvedt og Grimen Nortvedt and Grimen 2004, s.145). Det vektlegges at vår sosiale persepsjon av både oss selv og andre er sosialt konstruert og kan dermed endres, løses opp, dekonstrueres, omformuleres og rekonstrueres (Ohnstad i Brantsæter 2001, s. 221)

Denne vitenskapsteoretiske forankringen angir retning mot kvalitativ metode som har oppmerksomhet på sosiale fenomeners meningsdimensjon og deres innholdsmessige egenskaper (Aase og Fossaskåret 2014).

3.2. Kvalitet i kvalitativ forskning

Innen all forskning er kvaliteten i studier og resultater gjenstand for diskusjon og i dette benyttes begrepene validitet og reliabilitet for å betegne hvor presise og pålitelige dataene anses å være. Validitet henspiller til om metoden er egnet til å studere det den sier den skal studere og reliabilitet hveniser til konsistens og pålitelighet, om forsøkene og funnene kan replikeres av andre forskere (Merrick 1999, Haavind 2000, Kvale et al. 2009).

Behovet for å slå fast kvaliteten ved forskningen handler om betingelsene for generaliseringsmulighetene, med andre ord om resultatene kan gjelde for andre enn akkurat de individene som har deltatt i studien og om resultatene har overføringsverdi.

I spørsmålet om resultatene har overføringsverdi handler det om å at det som vises frem er til å stole på (Haavind 2000, s 292). Dette kan omtales som intern validitet. Handler om det en undersøkelse er gyldig for det utvalget som er undersøkt og omfatter en vurdering av datagrunnlaget, forskningsprosessen og resultatene. Det må være troverdighet rundt disse elementene (Haavind 2000, s. 292).

I artikkelen "An Exploration of Quality in Qualitative Research" hevder Elizabeth Merrick (1999) at reliabilitet og validitet er utilstrekkelige for å vurdere kompleksiteten rundt spørsmål om kvaliteten i kvalitative studier. Hun skriver om, det jeg oversetter til "troverdighet, refleksivitet og fremstilling" (Merrick i, Kopala og Suzuki 1999) som alternativer som kan inngår i vurdering av kvalitativ forskning. Troverdighet handler om hvordan forskeren tilnærmer seg, samler inn, analyserer, tolker og rapporterer data. Videre sier hun at kvalitativ forskning er forbundet med refleksivitet, som handler om hvordan forskeren reflekterer og kritisk evaluerer forskertema, design og prosess sammen med personlige erfaringer gjennom forskningsprosessen. Kravet til å produsere forskning som er reliabel, valid, pålitelig og refleksiv er uløselig knyttet til hvordan forskningen fremstilles og presenteres. Fremstilling anses ikke som en oppsummering av funnene etter at studien er konkludert, men anses som å inngå i forskningsprosessen og kan anses å utgjøre funnene (Merrick i, Kopala og Suzuki 1999)

3.3. Forskerens rolle

Ut i fra ovennevnte forstår jeg rollen som forsker i denne studien som en medskaper av den kunnskapen som studien produserer. Jeg anser ikke sosiale fenomener kan studeres objektivt eller at jeg som forsker skal kunne legge mine erfaringer, tanker og oppfatninger til side, for eksempel fra egen saksbehandlererfaring, men mer å ha et bevisst forhold til min forforståelse i arbeidet med alle sider ved studien.

Min forforståelse og min posisjon og rolle som forsker er påvirket av andre posisjoner og roller jeg innehar. Posisjonen som mastergradsstudent påvirker min faglige tilnærming til feltet jeg skal studere. Jeg har erfaringer med barn både som forelder og som profesjonell hjelper og erfaringene er gjort i kulturelle kontekster. Min bakgrunn som barnevernpedagog og tidligere saksbehandler i kommunal barneverntjeneste plasserer meg med en faglig forankring i det feltet jeg skal studere. Dette bærer jeg med meg inn i denne studien.

Fortolkende metode handler om transformasjon fra et meningsinnhold til et annet. Ut i fra studiens empiriske materiale er det gjort valg i forhold til valg av temaer, og i forhold til hva som skal vises frem. Hanne Haavind beskriver hvordan forskeren kan stille spørsmål til seg selv, drive en form for indre dialog og selvrefleksjon for å bestrebe seg på ”unngå reproducere egne ideer og bekrefte egne forventninger” (Haavind 2000, s. 37). Som fersk forsker har jeg forsøkt å ha et bevisst forhold til dette gjennom hele studien, og enkelte steder blir noen konkrete refleksjoner synliggjort, det ligger imidlertid til grunn også der hvor de ikke er beskrevet eksplisitt.

3.4. Intervju som metode

Det empiriske materialet i denne studien er skapt ved intervju inspirert av livsformsintervju (Haavind 1987) som en variant av det utforskende forskningsintervjuet (Kvale et al. 2009).

Livsformsintervjuet er forankret i sosiokulturell teoritradisjon, og er en praksisforankret intervjuform. Det har fokus på noe som har hendt og handler om hva folk gjør (Skjær Ulvik fra forelesning 13.01.15) Et slik intervju har tiden som organiserende prinsipp og intervjueren er opptatt av hva som foregår i personens liv for å forsøke å forstå denne personens handlinger bygget på personens egne erfaringer og fortolkninger (Haavind i Rønnestad og Lippe 2002). Overført til denne studiens intervjuer og informanter anses ”livsverden” den saken informantene fortalte om ”tiden” ble strukturert rundt den kronologien fra saken kom til kontoret. Kronologien driver samtalen fremover og gir samtidig et innblikk i informantens erfaringer og refleksjoner av saken underveis.

Intervjuguiden som ble benyttet inneholdt spørsmål og temaer omkring saksbehandling og vurderinger av økonomi. Intervjuguiden ligger vedlagt, vedlegg nr. 1.

3.5. Utvalg/Empirisk materiale

3.5.1. Rekruttering

Med bakgrunn i tidligere ansettelse som saksbehandler i kommunal barneverntjeneste benyttet jeg meg noe av kjennskap til ulike barnevernkontorer i rekruttering av informanter. Jeg henvendte meg også til kontorer jeg ikke hadde kjennskap til fra tidligere. Rekrutteringen foregikk via en skriftlig henvendelse til barnevernlederne på de aktuelle kontorene.

Bakgrunnen for å henvende seg til leder var både begrunnet ut i fra tanken om at leder skal være informert om hva sine ansatte benytter arbeidstiden til, og godkjenne at informasjon om enkelte barnevernssaker skal benyttes i forskning.

Bakgrunnen for å henvende seg til flere kontorer var både for å sikre tilgang til nok informanter og for å skape distanse til informantene ved å ikke kun gjennomføre intervjuer på kontorer jeg hadde kjennskap til fra før.

En informant ble intervjuet direkte uten å gå via leder. Dette var det første intervjuet som ble gjennomført. Jeg hadde kjennskap til informanten men ikke til barnevernkontoret eller kommunen vedkommende jobber på. Informanten fikk samme informasjon om hva deltakelse i prosjektet innebar på lik linje med de øvrige informantene.

En etisk vurdering rundt bruk av materialet fra dette intervjuet i studien til tross for at det ikke var godkjent av vedkommendes leder, var at både informanten og saken er anonymisert på en slik måte at det ikke skiller seg ut fra de øvrige sitatene som benyttes i analysen, og ikke kan gjenkjennes. Hvordan anonymisering er gjort i studien blir beskrevet i et senere punkt.

3.5.2. Informantene

Informantene består av syv saksbehandlere fra fire forskjellige barnevernkontor, lokalisert i fire forskjellige kommuner og fire forskjellige fylker. Ved tre av kontorene har jeg intervjuet to saksbehandlere. Disse intervjuene fant sted i de respektive barneverntjenestenes lokaler. Fra et kontor var det en informant, og denne ble intervjuet utenfor sitt kontor. Kontorenes størrelse varierer etter hvor mange innbyggere de skal dekke, fra ca 4.000 innbyggere til i litt i overkant av 10.000 innbyggere. Alle kommunene tilhører Østlandsområdet, alle er landkommuner men med nærhet til flere større byområder.

Av de syv informantene er tre utdannet barnevernspedagog, to er sosionomer, en er vernepleier og en er jurist. Alle informantene er kvinner. Erfaring fra arbeid i barneverntjenesten varierer fra omkring to år til omkring ti år. Erfaringen hos informantene varierer med deres egen alder og år med arbeidserfaring fra feltet. Noen er nyutdannet og andre har vært i denne type stilling i flere år. Fire har hatt arbeid innenfor andre virksomheter forut for jobben i barneverntjenesten, eller tatt utdanningen sin på et senere tidspunkt i livet enn rett etter videregående.

3.5.3. Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført i perioden desember 2015 til februar 2016. Jeg gjennomførte alle intervjuene selv. Det ble gjennomført ett intervju med hver informant. Intervjuenes varighet varierer fra det korteste på 41 minutter til det lengste på 60 minutter.

Jeg erfarte at noen informanter fortalte og reflekterte enkelt og uoppfordret fritt om saken de hadde valgt ut, mens andre trengte mere innspill fra meg i form av konkrete eller utdypende spørsmål for å holde fortellingen om saken i gang. Erfaringen var at min rolle som intervjuer ble ulik i hvert intervju. En ytterligere erfaring var hvordan enkelte informanter og jeg lett kunne ”sporet” av den kronologiske eller tematiske ”tråden” i intervjuet. Ved gjennomgåelse av hvert intervju i etterkant noterte jeg ned påminnelser til meg selv som jeg brukte som forberedelse og underveis i neste intervju. For å holde orden på tidsaspektet dersom informanten hoppet frem og tilbake i kronologien ”om vi går tilbake til..?” eller ”men hvordan var det i denne saken vi snakker om nå?” dersom intervjuet ”plutselig” handlet om en annen sak en den opprinnelige.

3.6. Det empiriske materialet

3.6.1. Transkribering

Intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert fortløpende. Det transkriberte materialet utgjør ca 130 sider tekst med skriftstørrelse 11 og enkel linjeavstand. Jeg gjennomførte transkriberingen selv.

Transkriberingen ble gjort så nært opp til det talespråket informantene hadde i intervjuene. Med dette ønsket jeg fremheve informantenes språklige stil og det sosiale samspillet i intervjusituasjonen. Det transkriberte materialet har på denne måten fått et ”muntlig” språk.

Flere av informantene har dialekt, og jeg forsøkte å skrive ned dialektordene. Jeg markerte på ulikt vis korte (...) og lange (pause) pauser i samtalen. Latter er registrert med (latter) når det forekommer. ”eh” eller ”hm” er i stor grad tatt med når det er informanten som sier de, men i stor grad utelatt mine egne når uttrykkene kom samtidig som informantene kom med lange svar. Dette gjorde jeg for å få frem et helhetlig svar fra informantene uten avbrudd fra meg.

Med begrunnelse i anonymiseringer er alle sitatene i analysen skrevet uten dialekt og dialektord jfr. punkt om anonymisering.

I nedskrivningen av intervjuene gjør jeg konkrete grep og valg. For eksempel ved å sette punktum og komma, for å lage skriftspråklige setninger ut av lange setningskjeder som karakteriserer det muntlige språket. I denne prosessen blir intervjuene jeg hadde med informantene fortolket og fremstår som 130 sider konstruert tekst som utgjør det empiriske materialet. (Kvale et al. 2009).

3.6.2. Fremstilling av barnevernsakene og anonymisering

Disse sidene med tekst omhandler syv familier med til sammen 20 barn i alderen fra 0 til 16 år. Tre av de syv familiene har innvandrerbakgrunn, det utgjør 6 av de 20 barna. De syv barnevernssakene som inngår i studien er preget av et omfattende og alvorlige problemkompleks. Informantene har valgt sakene ut etter kriteriet ”lav inntekt” eller ”dårlig økonomi”. Det er et poeng for studien at problemområdene i sakene og kompleksiteten blir synliggjort. Det tas etiske hensyn i forhold til sakenes anonymitet, og sakene blir derfor ikke fremstilt sammenhengende. Men en beskrivelse av hvilke konkrete belastninger barna og familiene deres lever under vil bidra til synliggjøring av hvilken ”hverdag” det kan dreie seg om i denne studien.

Alder og kjønn er også til en viss grad gjort om i det materialet som presenteres.

Tabell 2.

Grovsortering av kategorier som går igjen i de syv sakene.	Antall familier (av syv) som kan plasseres i gjeldende kategori
Påvist eller mistanke om seksuelle overgrep	2
Påvist eller mistanke om vold fra far eller mor	3
Flyktning, asylsøker eller innvandrer	3
Psykisk sykdom hos foreldre eller forelder + død	6
Fysisk sykdom eller handicap hos foreldre	4
Fysisk sykdom eller handicap hos barnet	3
Dårlig råd, mangler til tider klær eller mat	6
Kontakt med NAV / UDI	7

I forhold til anonymisering skal det stå kategorier a-g eller skal det stå hvor mange av sakene som har denne problemkategorien. Dette er kun det informantene grovt sett har innviet meg i i løpet av intervjuet. Det er mange opplysninger som ikke ble gitt i intervjuene både på grunn av gjenkjennelse og redsel for å gå ut over anonymiteten og vurderinger som gjorde opplysningene irrelevante i forhold til spørsmål om økonomi. I forhold til det omfattende problemkomplekset skal det understrekes de hjelpetiltak som er iverksatt ikke er tatt med og beskrevet i denne studien. En sak er omsorgssak, det vil si at barneverntjenesten har overtatt omsorgen etter § 4-12, de øvrige 6 er hjelpetiltakssaker på intervjutidspunktet.

Oversikten viser problemkategorier. Kategoriene knytter til seg andre instanser som familiene og i en del tilfeller barna forholder seg til. For eksempel politi og påtalemyndigheter i sakene som inkluderer seksuelle overgrep og vold, psykiatritjenesten i forbindelse med psykisk sykdom, habilitering og rehabiliteringstjenester i forbindelse med fysisk sykdom eller handicap hos foreldre og eller barn.

Hvordan jeg til slutt har valgt å vise frem problemene i disse barnas historier er på bakgrunn av refleksjoner og diskusjoner med medstudenter og veileder. Fremstillingen over er ment å gi et overblikk over belastningene disse barna har med seg i sine hverdager. De fremstilles i tabellform hvor problemene er grovsortert inn i "romslige" kategorier. De enkelte problemene blir ikke utdypet og beskrevet, slik at ingen gjenkjennende detaljer skal være mulig å identifisere.

3.7. Etiske overveielser

Etiske refleksjoner i et forskningsarbeid beskrives som en prosess som løper gjennom hele forskningsprosessen (Kvale et al. 2009). Tidligere er etisk refleksjonsarbeid knyttet til forskerrollen samt anonymisering og fremstilling av barnevernsakene det fortelles om i studien beskrevet. Alle øvrige etiske refleksjoner blir ikke skrevet eksplisitt, men noen skal trekkes frem her.

Det første gjelder personopplysninger ved at studien indirekte gjør bruk av opplysninger om konkrete barn og deres familier som har kontakt med barneverntjenesten. For å ivareta hensyn til personvernet ble prosjektet meldt Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste. Godkjenning herfra forelå 29.09.15.

Informantene ble informert både skriftlig og muntlig om hva deltakelse i studien ville innebære. Informasjon/samtykkeskjema som informantene fikk utdelt og samtykket på ligger vedlagt. Vedlegg nr. 2

Anonymisering av informantene har blitt ivaretatt ved at ingen navn på informantene, kontorer eller hvilke steder de tilhører er oppgitt hverken på opptaket av intervjuet eller på transkripsjonene. Enkelte av informantene snakker dialekt. I analysen er alle sitater gjengitt på bokmål. I enkelte av sitatene er alder og kjønn på barna som omtales endret. Slik det er beskrevet i forrige punkt blir ingen av sakene presentert helhetlig slik at gjenkjenning ikke skal være mulig. Det vurderes at anonymiteten til både informantene og til barna og familiene i de sakene som inngår i studien er ivaretatt.

3.8. Fremgangsmåte i analysearbeidet

Prosessen med analysearbeidet startet allerede gjennom intervjuene og transkriberingen. Når intervjuene forelå som nedskrevet opplevdes det noe overveldende og vanskelig å vite hvor jeg skulle begynne. Jeg leste hvert intervju flere ganger, og ut i fra dette lagde jeg temaer som jeg sorterte innhold og utsagn etter. Ut i fra dette materialet igjen formulerte jeg nye spørsmål som førte til lesing av materialet med et nytt blikk på leting etter nye betydninger i og forståelser av tekstene. Jeg så blant annet etter måter fremstille barn og voksne, jeg så etter ulike beskrivelser av foreldrefunksjoner og foreldrepraksiser, hvordan kom faglige forståelser til syne og hvilke beskrivelser av problemene som gjorde seg gjeldende i materialet. Noen

tema ble mer fremtredende og viktige i løpet av denne prosessen, andre fikk mindre betydning.

Prosesen med analysen har til tider blitt opplevd som kaotisk i det at jeg har arbeidet meg frem og tilbake både i intervjuene og mellom intervjuene. Nye tema har gjort seg gjeldende før jeg syntes jeg hadde gjort meg ferdig med et annet. Det er de samme tekstene jeg har lest hver gang samtidig som jeg synes de har endret seg. Resultatet av denne prosessen er blitt de funnene som presenteres i analysen.

4. Analyse

4.1. Teori som analysestrategi

I analysearbeidet har jeg vært inspirert av fremgangsmåten i fortolkende metode slik den fremstilles i boka "Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning" (Haavind 2000). Selv om boka handler om "kjønnede betydninger", kan fremgangsmåten for kvalitativ forskning overføres til denne studien.

Analysen gjøres i et sosiokulturelt perspektiv. Informantens begrunnelser og refleksjoner for sine handlinger utforskes som meningskonstruksjoner i en kontekst. Jeg benytter meg tekstanalytiske begreper for å vise hvordan språket bidrar til konstruksjon av bestemte forståelser.

Det er gjort bruk av sosiale kategorier i analysearbeidet og analysen har innslag av interseksjonelt perspektiv." Kategoriseringer og bruk av disse essensialiserer sosiale egenskaper og dekker til historiske og institusjonelle årsakene til konstruksjonen av kategoriene" (De los Reyes and Mulinari 2005, s. 127).

Sakene informantene har fortalt om i denne studien er fremstilt som hvordan saken "er". Både praksisen de forteller om får fokus i analysen men også hvordan det fortelles frem, hvordan informantene "snakker verden til eksistens" (Davies, 1993 i Ulvik 2007, s. 75). Jeg vil analysere "snakket" og om det gir konsekvenser og legger føringer for informantenes handlinger og handlingsalternativer.

Sitatene som er tatt med er plukket ut fordi de illustrerer poenget i analysen, ikke fordi det er den enkelte informant som er ansvarlig for at tolkninger i den ene eller andre retning.

4.2. Fremstillingen av barna.

Analysens første del skal ta for seg hvordan barna fremstilles i sakene som informantene forteller om. Informantene ble ikke eksplisitt bedt om å beskrive barna i saken. Det kan derfor være nærliggende å tenke at barna ville blitt omtalt og beskrevet annerledes dersom det hadde vært stilt et annet innledende spørsmål.

Et felles trekk i disse syv intervjuene er imidlertid at når informantene ”skal fortelle fritt om en sak”, handler det meste av historien om foreldrene. De ytre konturene av barna skimtes. Med dette mener jeg at ordene som brukes om barna handler om alder og kjønn og eventuelt hvordan barna ”fungerer”. Barna er lite omtalt med ord som beskriver deres tanker og følelser.

4.2.1. Beskrivelser gjennom kategoriene alder og kjønn

Det er et gjennomgående trekk at informantene forteller om sakene ved at barna refereres til med alder og kjønn og at flere av barna ikke beskrives ut over dette. Men det er variasjoner i måter å beskrive alder på. Med henblikk på barnet som hovedperson i barnevernsaken er det grunn til å stille seg undrende til at ikke barna får større plass i gjenfortellingene av sakene.

Eksempelet under viser til en alvorlig sak hvor to små barn ble akutt plassert på grunn av foreldrenes dårlig psykiske tilstand. Informanten legger kronologisk frem saken hvem som meldte, at det ble gjort en rask vurdering basert på foreldrenes dårlige psykiske tilstand og hvordan hjemmet fremstod. Informanten omtaler barna som ”ungene” men beskriver først etter direkte spørsmål, alder og kjønn.

”De var da tre og fem. (...) Ja, en gutt på tre og en gutt på fem”.

Barna plasseres i alders- og kjønnskategorier. Det er knyttet konnotasjoner til alders kategorier som gir forestillinger av barns ulike omsorgsbehov avhengig av alder. Imidlertid er dette generelle forestillinger om tre- og femårige gutter. Implisitt forteller kategoriene om hvilke krav alder og kjønn stiller til omsorg men det formidler ikke disse barnas personlige trekk eller hva som kjennetegner akkurat disse barna. Det er helt generelle og universelle assosiasjoner som gjelder for ”alle barn”. Beskrivelsen løfter ikke frem akkurat disse to barna og ”hvem de er” i deres respektive barnevernssaker. Det kan tolkes som en oppfatning fra informantens side om at det er ”essens” knyttet til kjønn og alder, og dermed gjøres ytterligere beskrivelser overflødig.

Under følger eksempel fra en annen informant. Saken omhandler seksuelle overgrep, forelders psykiske sykdom og dårlig økonomi som kanskje ender i salg av hus og flytting for familien.

”Det var to, for det var jo da hun jenta som var liten, som var tre også (..) også var det, eh, mor hadde en datter fra før (...) eldre”

Kategorisering innebærer å fremheve enkelte trekk og overse andre. I informantens bruk av kategoriene alder og kjønn overses de individuelle kjennetegnene ved barna. De kan oppfattes som abstrakte og dekontekstualiserte individer i informantens fremstilling.

4.2.2. Beskrivelser gjennom feil og mangler ved omsorgen og omsorgsgiverne.

I stedet for beskrivelser av deres opplevelser, meninger og tanker, er en måte å beskrive barna på gjennom feil og mangler ved omsorgen og omsorgsgiverne. Dårlig økonomi er bakgrunnen for at denne familien kommer i kontakt med barneverntjenesten. Mor stjal og skyldte på barna når hun ble tatt. Informanten beskrev det slik:

”..det var barn som ikke hadde biologisk far i Norge, men som var kommet på familiegjenforening. Vi så at foreldrene kunne trenge tiltak i hjemmet i form av foreldreveiledning, men også økonomisk støtte i form av at det var to barn og vi så at de ble veldig isolert. De var ikke med på noe etter skoletid, ikke noe fritidsaktiviteter, ikke SFO. Så det blir satt i gang at den yngste skulle på SFO, at de skulle få lov til å være med på turning, de skulle få lov til å lære seg å svømme, og at vi bidro til å støtte opp økonomisk i forhold til de aktivitetene som kunne hjelpe barna inn på en sosial arena utenfor skoletid (...) det var barnesamtaler med barna underveis, også forteller de da om vold fra mor, og ganske grov omsorgssvikt i form av at de manglet mat hjemme og sånne ting, og vold og psykisk vold, som gjorde at de ble akutt plassert da”

Opplysningene i beskrivelsen over er en oppramsing av faktaopplysninger ordnet i kronologisk rekkefølge. Tilsammen utgjør de en historie som underbygger konklusjonen og nødvendigheten av akutt plasseringen. Framstillingen gjøres i en formell stil av informanten. Barna i saken kommer til syne gjennom beskrivelser av det jeg tolker som feil og mangler ved omsorgsgivernes fysiske og psykiske omsorgsutøvelse. Ved å påpeke ”feilene” får informanten fortalt hva som anses som det riktige. Implisitt i denne fremstillingen ligger det kulturelle forestillinger om hvordan barn skal ha det, og kriterier for god omsorg. Dette fortelles frem ved dikotomisering, altså ved å sette ord på feilene forstår vi det motsatte som riktig.

Barna defineres inn i en avvikskategori av barn som får dårlig omsorg. Normalbarnkategorien og ”normalbarnets” behov kan tolkes å ligge som en implisitt beskrivelse fra informantens side og dermed er det ikke behov for mer utdypende forklaringer.

Barna var isolerte, hadde ikke nettverk og deltok ikke i aktiviteter på fritiden. Informanten sier ikke eksplisitt at dette ikke er bra. Det går allikevel frem at dette vurderes som udekkede behov fra barneverntjenestens side, og at det derigjennom kan tolkes å være positivt for barns utvikling. En slik fremstilling kan gi mening i en kontekst hvor en felles forståelse av hvordan en riktig barndom skal leves og hvordan barn skal ha det ligger til grunn.

4.2.3. Fremstilling av barna i et rettighets-, og deltakerperspektiv.

Informanten i eksempelet under fremstiller barnet med sin voksenstemme:

”..nå er vi to saksbehandlere i den familien så vi drøfter veldig mye hva vi lander på. Og der er det spesielt den ungen som jeg har med å gjøre er vel den som har de største behovene for å være sammen med andre. Som kanskje har fått minst av alle i familien, det har vært en liten forskjellsbehandling der, fordi at han er far sin og de andre er mor sine”.

Det er de to saksbehandlerne i saken som *drøfter veldig mye* hva som skal skje. Det går ikke frem av sitatet hva barnet mener, hva det har bidratt med eller om det har bidratt inn i denne *drøftingen*. Tolket ut i fra et deltakerperspektiv hvor en forståelse av barnets situasjon bygger på barnets egne erfaringer inngår ikke utsagnet over i en slik forståelse. I sitatet over blir barnets behov fortalt frem i et voksenperspektiv av voksne personer.

4.3. Fattig, dårlige prioriteringer eller utfordrende økonomisk situasjon?

Dårlig råd og dårlig økonomi er kriteriet for utvelgelse av sak til informantene. Analysen skal her ta for seg ulike syn på økonomi i sakene informantene har valgt ut. Det er mange ulike begreper i bruk i intervjuene for å beskrive omtrent en lik økonomisk situasjon. Begrepene som informantene bruker kan indikere hvordan de forklarer årsaken til den situasjonen familien er i. I dette ligger synet på hva slags foreldre barna i disse sakne har.

4.3.1. Fattigdom

En informant forteller om økonomien på denne måten:

”(...) det er uoverkommelig for en person uten inntekt annet enn NAV og du får akkurat det nødvendige for å klare seg. Du kan ikke, for vaskemaskina gikk, og du kan ikke kjøpe ny vaskemaskin for det har du ikke penger til. Du kan ikke kjøpe julegaver til ungene dine, for det har du ikke penger til (...) Det vi ser er jo at den her mora er flink til å kjøpe ting brukt, bruker mye nettet for å finne bord, spisebord, kjøleskap, ja jobber mye med det, er veldig kreativ på det, god på å få pengene til å strekke til. Og har avtaler om å overta ting fra andre som har små barn, og de har ting, altså klær og sånn. De har det de eldste, det de trenger, det vurderer jeg som de har”

Sitatet over illustrerer en hverdag preget av knapphet på ting og utstyr som må sies å kunne anses som nødvendige i en hverdag, vaskemaskin, kjøleskap og spisebord. Mors arbeid og kreative løsninger for å skaffe til veie klær og utstyr beskrives.

På spørsmål om hun vil karakterisere familien som fattig, svarer informanten bekreftende:

”Jeg vil si at de er fattige ja, jeg tenker det (...) I forhold til hvilket samfunn vi lever i, og hva som er forventet så tenker jeg det. Hvis du skal dra inn til byen og gjøre noe og ha med deg fire unger på bussen, så går jo halve matbudsjettet hennes. Hvis hun skal gå i bassenget, hvis hun skal gå på bowling, har jo ikke penger til mat da (...) det sier NAV, at hvis hun trenger noe ekstra til ungene så er det i livsoppholdet, du får ikke noe ekstra til det, får ikke noe ekstra fra NAV, det vil si at alle bursdagsgaver, alle fritidsaktiviteter, alt skal ligge innenfor det livsoppholdet”

Fattigdommen beskrives her som en stadig prioritering av penger opp mot ulike behov. En situasjon som innebærer å prioritere mat opp mot bursdagsgaver eller klær og utstyr til ungene dine. Informantens beskrivelser av situasjonen appellerer til en emosjonell forståelse blant voksne om hvordan det er for mor å være fattig og leve med disse økonomiske bekymringene. Fremstillingen gir grunn til å stille spørsmål ved NAV sin vurderinger av behov ved utmåling av stønader og om barns rett til en tilfredsstillende levestandard blir ivaretatt under slike forhold som beskrives her? Men det kan også være grunn til å stille spørsmål ved barneverntjenestens økende praksis med fokus på og bruk av tiltak og programmer, som skal

bedre foreldrefunksjoner fremfor andre typer tiltak, for eksempel bruk av økonomisk støtte til klær og utstyr?

4.3.2. Dårlige prioriteringer

I neste eksempel har familiens økonomi vært preget av gjeld og lite penger. Økonomi er et stort tema og det beskrives et konfliktfylt samarbeid mellom NAV og foreldrene. Informanten svaret på hvordan hun vurderer familiens økonomi nå:

”Det er jeg litt usikker på for de har i alle fall nok til at de hadde en fin jul, med julegaver. Jeg prøver å tenke, sånne ting som vi har snakka om med økonomi, men jeg er usikker. Jeg husker i hvertfall før jul at det var, at de var fortvila over at de ikke hadde råd til skol og sånt til barna, nye støvler og sånn. Det er på ingen måte optimalt da. Men vi, de normene og sånn, hva man på en måte, hvor lista ligger det vet jeg ikke. Men, jeg tenker at ikke, det er ikke noen overflod der i det hele tatt (...) Men jeg vet jo heller ikke hvordan de disponerer pengene sine da”

Økonomien vurderes i forhold til om familien kunne ha en ”god jul”, som må kunne sies å være en kulturell standard. En god jul er et begrep som vil variere ut i fra hvem man spør, det finnes ikke et svar på det. Likevel gir det noen implisitte kulturelle føringer som henspiller på å ha litt ekstra utenom det vanlige og ønsker om julegaver som blir mer eller mindre innfridd.

Beskrivelsen av ”ingen overflod” gjør at vi kan tenke at andre har overflod, noe som også er et tema ved juletider, og plasserer familien litt på utsiden av alle de som ikke trenger å bekymre seg for om det er nok penger til jul.

Til slutt i sitatet presenteres en mistenksomhet mot foreldrenes økonomiske disposisjoner. Om jula ble god, avhengig av foreldrenes økonomiske disponering og prioriteringer. Implisitt en forklaring på at dersom denne jula ikke ble god for familien, at de ikke fikk det slik den kulturelle normen tilsier, kan det skyldes foreldrenes dårlige økonomiske disponering. Det knyttes individuelle valg til beskrivelsen av en økonomisk situasjon ved bruk av penger på en god eller dårlig måte.

4.3.3. "Utfordrende økonomisk situasjon" og "vanskelig økonomisk situasjon"

Alle informantene benytter betegnelsen "dårlig økonomi" om familienes økonomiske situasjon. Flere av informantene kaller familiene "fattige" på direkte spørsmål. Av de som ikke vil bruke betegnelsen "fattig" begrunner det med at "det ikke er snakk om nød" .

Flere har iverksatt hjelpetiltak hvor begrunnelsene også er gjort ut i fra økonomi. På spørsmål om hvordan de betegnet økonomien i vedtaket er det "utfordrende økonomisk situasjon" eller "vanskelig økonomisk situasjon" som går igjen. Ingen har skrevet "fattig" i vedtak.

Hva kan ligge til grunn for en praksis hvor informantene kan omtale familiene som fattige, men ikke skrive det ned i vedtak?

Studien besvarer ikke spørsmålet. Men de neste punktene i analysen er ment å belyse ytterligere noen former for forståelse av familiene som inngår i studien sin økonomiske situasjon.

4.4. Økonomi eller omsorg

Denne delen av analysen handler om informantenes fremstillinger av økonomi og omsorg. Blikket her er rettet mot fortolkninger av om økonomi og omsorg henger sammen, eller hvordan det henger sammen. Den faglige forståelsen av dette har betydning for vurderinger rundt hvilke tiltak som skal eller kan iverksettes i en familie. Det vil med andre ord være med å forme praksis.

4.4.1. Omsorg og økonomi som to forskjellige ting.

Sitatet kan sies å illustrere en tanke om at "omsorg" kan deles opp i to tilsynelatende uavhengige enheter:

"(...) også har vi råd og veiledning rundt organisering av praktisk omsorg. For vi mener som barneverntjeneste at omsorgen er god nok, emosjonelt, tilknytningen er god. Det som er vanskelig å få til å organisere er det med økonomi".

Den ene siden av omsorg handler om det emosjonelle og den andre siden handler om det praktiske og økonomiske. Dette kan sies å representere et syn som indikerer at barns utvikling

først og fremst er avhengig av foreldrenes nærhet og kjærlighet, mens rammen rundt er av mindre betydning. En dekontekstualisert oppfatning av omsorg og utvikling kan sies å komme til syne fra informantene.

En faglig oppfatning som som kan sies å komme til syne i sitatet indikerer en hierarkisering av omsorgsbehovene. Den emosjonelle omsorgen vurderes som bra nok men det er vanskelig med den praktiske omsorgen. Det praktiske med økonomi kommer i andre rekke, underordnet ivaretagelsen av de emosjonelle behovene.

Det kan tolkes å ligge egenskapsforklaringer til grunn for å vurdere mor som omsorgsperson. Hun får til det emosjonelle, men ikke det praktiske. Det er for mor det er vanskelig og fokus kan rettes mot mors evner ikke på strukturen og rammen som mor skal utøve praktisk omsorg innenfor. Ved en slik type vurdering kan det stilles spørsmål ved om ikke andre forskjeller som for eksempel kjønn og klasse og helseproblemer underkommuniseres.

Råd og veiledning er iverksatt for å til å hjelpe med den praktiske omsorgen. Den praktiske omsorgen er her å oppfatte som økonomi. Råd og veiledning i seg selv øker ikke denne morens inntekter. Dermed rettes blikket mot måten mor disponerer pengene på, og denne måten kan forbedres.

I sitatet under formidler en annen informant en bekymring for at økonomien tar oppmerksomheten vekk fra omsorgen, som skal utøves fra barna.

”(...)kan NAV ta seg av økonomien, også kan foreldrene ha fokus på barna”

Utsagnet kan oppfattes som at det ikke er mulig å gjøre begge deler. Implisitt ligger også en beskjed fra informantene om at det er omsorgen for barna og ikke økonomien som er det viktigste.

Slik det er vist tidligere i studien, understreker statlige føringer skille mellom omsorg og økonomi, ved å plassere det økonomiske ansvaret hos NAV. Informantenes skille kan derfor tolkes som en forståelse av politiske og administrative føringer.

Det samme kan tolkes å ligge til grunn for følgende utsagn fra en av de øvrige informantene:

”(...) barneverntjenesten skal jo sørge for endring i forhold til omsorgsevnen først og fremst, at den blir bedre (...) at vi er blitt flinkere til å innhente da fra NAV først om hvordan situasjonen (den økonomiske, min anmerkning) er (...) sånn at vi ikke blir et sosialkontor, for det er jo ikke hensikten”

Informanten fremhever ”omsorgsevnen” som målet for barneverntjenestens arbeid. En ”evne” er plassert ”inne” i individet og individet kan ha gode eller dårlige evner på ulike områder. Når barneverntjenesten får kontakt med familier er omsorgsevnen dårligere enn det som er bra for barn, og den kan endres til det bedre i løpet av kontakten med barneverntjenesten. Det økonomiske fremstår som et eget område og hører slik jeg tolker informantens utsagn ikke hjemme innenfor informantens oppfatning av omsorg. Barneverntjenesten skal ikke bli et sosialkontor, forstått som et sted som har med de økonomiske problemene eller vurderingene å gjøre.

4.4.2. Omsorg eller økonomi som det ”egentlige” problemet

I flere av sakene i denne studien har ikke informantene og foreldrene samme forståelse for hvilke problemer det skal knyttes bekymring til.

”Så har vi etterhvert begynt å bare totalt avvise det som handler om økonomi. Prøvd alt vi kan da å få dem til å ha fokus på det som vi tenker at er bekymringen. Ja, og det er jo på en måte forsøk på å prøve å få dem til å ta tak i det som ligger under der”

Informanten forteller her at økonomi ikke er det egentlige problemet. Grunnen til å være bekymret i denne familien skyldes ikke eventuelle økonomiske problemer. Foreldrenes forståelse ”avvises” som gyldig forklaring av informantens. Mens hun jobber for å få foreldrene til å ha fokus på det barneverntjenesten tenker at er bekymringen, som ut fra dette igjen må kunne tolkes er informantens mening av den riktige. Det egentlige problemet beskrives som noe ”underliggende indre”, ord som gir assosiasjoner til noe som har med psyke og følelser å gjøre, og det er dette som har betydning for omsorgsutøvelsen. Etter min tolkning kan utsagnet også forstås som en form for essensialistisk tenkning, forstått slik at det er mulig å komme frem til en egentlig sannhet om problemet. Utsagnet forteller

også hvem det er som kan bestemme hva som skal defineres som det problematiske og hva som skal gi grunn til bekymring.

4.4.3. NAV, UDI eller barnevern

Alle familiene som er med i denne studien er inkludert fordi de har kjennetegn som etter informantenes kategoriopfatning av hva som inngår i ”dårlig økonomi” plasserer dem i denne kategorien. Etnisitet er en annen kategori som ”sorterer” familiene og som er med å påvirker de økonomiske rammene som har betydning for økonomiske handlingsrom og muligheter.

En av informantene beskriver hvor lite penger familien hadde til disposisjon i måneden. Som forklaring på hvorfor familien hadde så lite penger, plasserte hun familien slik:

”De tilhørte UDI”

I denne informantens utsagn er bruken av ”de” del av en faktaopplysning. Samtidig kan bruken av det samme ordet tolkes som en måte å markere et skille eller en motsetning til noen andre; vi. ”De” blir noe spesielt som er annerledes enn resten; ”vi”. Et slikt skille kan tolkes frem innenfor en førstehet og annenhets-tankegang, eller innenfor en minoritet og majoritetstankegang.

UDI er en ”portvokter” som etter vurderinger av gjeldende regelverk og lang saksbehandlingstid avgjør hvem som innfrir regelverkets krav for opphold, hvem som fyller kravene, og gjennom dette får utvidede muligheter og handlingsrom.

I en markering av skille mellom de og oss, ligger det også i denne sammenhengen en beskrivelse av økonomiske forskjeller. I en dagsaktuell debatt om asyl- og flyktningpolitikken både i Europa for øvrig og i Norge, handler debatten i stor grad om at det ikke skal være økonomisk lukrativt å velge Norge som oppholdsland, noe som begrunner og nødvendiggjør lave satser for eventuell økonomisk bistand.

Informanten står ikke fritt etter kun barnevernfaglige vurderinger å mene noe om familiens økonomi, men må forholde seg til andre instanser. Implisitt i sitatet over ligger en undertone

om at her er det ulike instansers faglige autoritet som også er satt i spill. Barneverntjenesten er, opplagt, inne i familien, men den tilhører formelt en annen instans, UDI.

En annen informant uttrykte noe av det samme når hun fortalte hvordan det økonomiske ansvaret var fordelt mellom barneverntjenesten og NAV, og hvordan faglige dilemmaer kan oppstå som følge av dette:

”..så er det jo sånn, i hvertfall her, barnevernet ikke dekker noe økonomisk i forhold til annet enn barnehage. Fritidsaktiviteter er det NAV som dekker. Og det har jo alltid vært et, blir jo et problem da, fordi NAV mener jo at de har nok penger til fritidsaktiviteter.”

I følge barnevernloven kan barneverntjenesten, selv etter de nevnte endringene fra 2014, iverksette økonomisk støtte til for eksempel fritidsaktiviteter som frivillig hjelpetiltak etter § 4-4, 2. ledd. Vurderingen skal være individuell og hvile på en ”til barnets beste” vurdering. Barnevernloven skal vurdere hver sak individuelt. I tidligere punkter er det også gjort rede for barns rettigheter når det gjelder medvirkning og deltakelse i alle avgjørelser som angår dem, samt rettigheter knyttet til tilfredsstillende levestandard. Det kan derfor stilles spørsmål ved om et slikt direktiv ikke er i strid med lovteksten?

Slik jeg tolker informanten ligger det konkrete føringer til grunn som begrenser en barnevernfaglig individuell vurdering av det enkelte barns behov: ”Fritidsaktiviteter er det NAV som dekker”, kan oppfattes som et direktiv som blir regulerende for informantens praksis.

En ytterligere tolkning av sitatet peker i retning av ulike vurderinger og praksis av barns rettigheter. Det kan tolkes som NAV i visse tilfeller avslår å gi økonomisk bistand knyttet direkte til barnets behov, i dette tilfellet fritidsaktiviteter der, mens informanten som representerer barneverntjenesten ville gitt slik støtte. En slik ulikhet i praksis hos barneverntjenesten og NAV kan tolkes av informantens utsagn. En faglig uenighet kan også oppfattes å ligge i uttalelsen når informanten bruker ordet problem. Sitatet synliggjør kanskje nettopp dilemmaet pekt på i teoridelen omkring NAVs vurdering og utmåling av stønadssatser til familier med barn. Blir barnas individuelle behov vurdert godt nok? Min tolkning er at utsagnet synliggjør at barna kommer i skvis mellom de ulike instansenes myndighetsutøvelse.

4.5. Refleksjoner omkring økonomi

Det gjøres refleksjoner fra informantene underveis i intervjuene. De er alle på ulikt vis knyttet til problemstillinger rundt dette med økonomi, og det er flere av informantene som reflekterer rundt de samme temaene. Analysen viser i denne delen til refleksjoner rundt barneverntjenestens kompetanse på økonomi, refleksjoner rundt det jeg oppfatter som arbeidslinja, og om hva som skal til for å endre en vanskelig økonomisk situasjon.

4.5.1. Informantenes kompetanse på økonomi.

Flere av informantene gir uttrykk for at de mangler kompetanse til å vurdere en families økonomi. Det blir satt ord på av en informant slik:

”(...) jeg kan jo si noe om barnevernet og hennes rolle og omsorg, men i forhold til økonomi, jeg kan ikke si det sånn trygt (...) for jeg føler ikke at det er mitt område, ikke sant. Det er jo ikke det som vi hovedsakelig driver med. (...) Vi kommer inn i forhold til barna, vi kan jo ikke være noe sosialkontor for foreldrene i forhold til bolig og sånne ting.”

Når informanten slik jeg tolker det nedvurderer sin kompetanse i økonomiske vurderinger, blir det samtidig en oppvurdering av NAVs autoritet på det samme området. Rangering av NAV som bedre enn barneverntjenesten i å vurdere familiers eventuelle behov for økonomisk bistand kan, etter eksempelet under, tolkes å gi konsekvenser for barneverntjenestens praksis også etter eget lovverk:

”Også er det sånn at vi har blitt mye strengere på at hvis NAV har grunner til å avslå, så er det ikke sånn at da skal liksom vi gå inn, da må vi vurderer at det er veldig viktig for ungen å få det tiltaket da, altså ha behov for det, for egen fungering”.

Det kan tolkes fra sitatet over at barneverntjenesten har endret sin praksis og at terskelen for å iverksette eller innvilge noe som NAV har avslått har blitt høyere.

4.5.2. Arbeidslinja

I det at informantene godkjenner eller plasserer NAV som autoritet i de økonomiske vurderingene, ligger en implisitt anerkjennelse av ”arbeidslinjetankegangen” i norsk helse og sosialpolitikk. Logikken i arbeidslinja handler om å holde offentlige stønader på et så lavt nivå at det skal motivere mottakerne til å finne seg alternative inntektskilder, i første rekke gjennom arbeid. Arbeid fremheves i flere lovverk og planer, også i ”Barn som lever i fattigdom – Regjeringens strategi 2015-2017” å være det beste tiltaket for å redusere omfanget av barnefattigdom.

En av informantene sier:

”det skal jo ikke lønne seg å gå på NAV”

Utsagnet over har en normativ karakter, og kan forstås i retning av at det altså er noe annet enn NAV som skal lønne seg. Det kan tolkes som en anerkjennelse av at de som ”går på NAV” ikke skal få så mye som de som ”ikke går der”, men for eksempel jobber. Det ligger en indikasjon i utsagnet om at det er noen som ”driver med” å ”gå på NAV”. Utsagnet, slik det er tolket kan ses i sammenheng med økende grad av individualisering, og et uttrykk for et syn om at det er manglende vilje til til arbeid, som er årsaken til å motta ytelse. En manglende vilje, er løsrevet fra individets kontekst, og en slik forståelse ser bort fra andre årsaker, som belastende livssituasjoner, kan forklare årsaken til å ”gå på NAV. Etter dette passer det å stille spørsmål rundt hvilken betydning det har for barn med familier med dårlig økonomi, hvordan saksbehandlere i barneverntjenesten og andre hjelpetjenester vurderer årsaken til familiens økonomiske situasjon.

4.5.3. Om å holde fokus

Faren det refereres til saken under var aleneforsørger for to barn. Problemer med å få godkjente identitetspapirer gjorde at selv om han var stønadsberettiget fra NAV, var det vanskelig å få utbetalt pengene på grunn av manglende papirer. Informanten sier:

”..så det er klart at når det blir sånn så tar det fokus fra hva som er viktig (...)at barna får god omsorg ikke sant, nærhet, kjærlighet, rammer, grenser, alt det her trygge som man jobber for som han egentlig hadde alle forutsetninger for å få godt på plass, det

mista fokus rett og slett. Det går jo på skjerming, du skal skjerme barna for voksne utfordringer, som økonomi omhandler, det ble en greie”.

Hvordan økonomiske problemer forstås handler om hvilken kontekst de settes i sammenheng med. Sitatet kan tolkes i retning av at for stort fokus på økonomi gjør at foreldrene, far i dette tilfellet, mister de viktige tingene av syne. Informanten sier at egentlig så ligger forutsetningene til rette for at far skal kunne ivareta omsorgen på en god nok måte. Konteksten, inklusive økonomiske bekymringer som setter rammen rundt den omsorgen som utøves, defineres ikke som problemet av informanten. Slik jeg tolker informantens utsagn er det hvor far retter sitt fokus som gjør det vanskelig for ham utøve god nok omsorg akkurat nå. Sagt på en annen måte, er det fokus rettet mot økonomi og ikke mot omsorg som gjør at han ikke får dette til. Økonomien i seg selv gis i dette utsagnet en underordnet betydning i forhold til det å holde fokus på de rette tingene.

Fra et sosiokulturelt perspektiv kan utsagnet tolkes som at informanten ikke ser hvordan omsorg, økonomi, begrensninger i handlingsrom m.m. er vevd sammen, og hvordan alt henger sammen med alt. Bildet som fremstilles her konstruerer at far kan klare omsorgsoppgavene dersom han har rett fokus. Økonomien blir tildelt en underordnet plass i det hierarkiet som skapes her.

Informanten sier også at far skal skjerme barnet for voksnes bekymring for økonomi. Skjerming av barn i gitte tilfeller er en god ting, men er det alltid så hensiktsmessig? Etter min tolkning vil konsekvensen her være at far må fremstille en annen hverdag for barna enn den de lever i.

Etter min oppfatning beskriver sitatet en far som har alle forutsetninger på plass men at bekymringene for økonomien ble så store at han ikke maktet alle omsorgsoppgavene. Dette er beskrivelser som passer inn i mye kjent forskningslitteratur om konsekvenser av belastninger med å leve med vedvarende fattigdom. Og jeg tolker informanten slik at hun har en lik oppfatning av sammenhengen. Jeg undrer meg derfor over at løsningen på problemet (dårlig økonomi) som lanseres, er å se bort fra det samme problemet.

4.6. Barnet har ordet

I enkelte av intervjusekvensene er det barnet som tar opp eller bringer temaet med økonomi inn i samtalen med informanten. Interessen i her retter seg mot hva som skjer når barnet tar initiativ til samtaler om dette tema. Hva slags faglig tenkning og praksis kommer til syne i måten informantene tar dette i mot på?

4.6.1. Allmenn eller individuell forståelse?

”..ja det er lenge siden jeg har snakket med han gutten nå, men han er gjennomgående veldig trist, veldig lei seg når jeg snakker med ham. For, det får jo ikke han være med på, og det får han ikke lov til. Men så spør vi, og da sier han for det har vi ikke penger til. Man prøver jo på en måte å normalisere det litt da. Og si noe om at det er ikke alltid at foreldrene har penger til alt. Og du prøver å balansere det på en måte så det ikke blir slik at du støtter noen av partene helt da.”

Gutten i eksempelet over er tolv/tretten år, og informanten bekrefter innledningsvis i sitatet at hun har hatt flere samtaler med med gutten, selv om det er lenge siden nå. Det har altså vært lagt til rette for, og gjennomført samtaler i tråd med barnevernloven § 4-1 sier at barneverntjenesten skal. Tolket ut i fra et juridisk perspektiv kan bestemmelsen i loven sies å være fulgt.

Informanten bruker begrepene ”trist” og ”lei seg” når hun beskriver gutten. At dette er ”gjennomgående” må kunne tolkes slik at det ikke bare er i en samtale at det forekom at gutten hadde det slik.

Barnet beskriver etter min oppfatning et hverdagsliv som er preget av at deltakerarenaene barnet har tilgang til begrenses ut fra økonomiske prioriteringer. Slik jeg leser dette er de økonomiske prioriteringene gjort ut i fra hva familien har råd til, altså at det er begrenset hvor mye penger denne familien har til disposisjon.

Informanten ”prøver på en måte å normalisere” dette litt, noe som må kunne tolkes som en implisitt forståelse av at dette ikke er normalt. Med andre ord bekrefter informantens guttens fremstilling av at denne familien har mindre penger enn andre.

Ved å holde frem en allmenn, i stedet for en individuell forståelse for gutten, konstruerer informanten en alternativ oppfatning. Hans opplevelse blir ikke spesiell i forståelsen av ”slik har jeg det” men blir omgjort til noe allment ”slik har alle det”. Det beskrives som normalt at ikke alle foreldre har råd til ”alt, alltid”. Guttens utsagn normaliseres og inkluderer denne familien i majoriteten av ”alle andre” familier, hvor kategorien alle andre ”normalfamilier” har det sånn økonomisk av og til. Ved å alminneliggjøre guttens individuelle oppfatning reduseres betydningen av at han tar opp som et reelt problem.

Barns rett til medvirkning og deltaking skal gi rom for at deres synspunkter kommer frem, blant annet for å bidra til barnets opplevelse av forståelse for og sammenhenger i sin egen livssituasjon. Et slikt mål kan nås gjennom en beredskap fra saksbehandlere som er sensitive overfor barns initiativ, som kan utforske og følge opp barnets egen forståelse og bidra med innspill for å utvide barnets forståelse. I en slik praksis blir barnet samarbeidspartner, hvor også saksbehandlers perspektiver og forståelse av barnets livssituasjon kan endres og utvides.

Informantens faglige begrunnelse for å gjennomføre samtalene er kanskje mer begrunnet ut fra å ivareta en rettighet etter loven, enn etter et deltakelsesbegrep som inneholder felles utforsking og forståelse? Kanskje vil sistnevnte variant kunne bidra til en mer individuell forståelse av barnet?

4.6.2. Barnets troverdighet

Troverdigheten i barnas egne utsagn ble beskrevet ulikt av informantene, avhengig av tema for den informasjonen barna gav. Informantenes beskrivelser generelt av sakene bar preg av at de tok opplysningene og uttalelsene fra barna på største alvor og tilla barna stor troverdighet. For eksempel nå det var snakk om at de var utsatt for vold fra foreldrene, i forbindelse med seksuelle overgrep, mobbing på skolen m.m. I enkelte av tilfellene var det snakk om utsagn og uttalelser fra små barn ned i treårs alder. I disse tilfellene ble ikke barnas troverdighet trukket i tvil.

I eksempelet under gjengir informanten innhold fra en samtale hvor barnet karakteriserer seg og sin familie som fattig.

”(...) men jeg tror kanskje han gutten, som jeg har snakket med han sa vel at vi er fattige en gang. Men da var det et eller annet han hadde spurt om å få dagen før, og som han fikk nei til, og da trakk han trådene til at han var fattig. Så, når det kommer fra barn så kan det jo ha mange betydninger og mange grunner tenker jeg”.

Informantens utsagn ble fulgt opp med spørsmål om hun hadde snakket med barnet om hva han tenkte med uttalelsen over:

”Ja. Nei, for jeg sa det at, ja men det kan jo hende at du kan få en annen gang, men at det ikke passer akkurat nå. For sånn er det hos alle, at man ikke har råd akkurat den dagen man har lyst på det og det. Jo, jo, (guttens svar, min anmerkning), så det stakk ikke så dypt for å si det sånn”.

Barnet har eksplisitt uttalt en oppfatning av seg selv og familien som fattig. Dette har han formidlet til informanten i samtale. Det er en juridisk rettighet han har både ut fra barnevernloven § 4-1 og § 6-3, og barnekonvensjonen artikkel 12, og retten har han i ”alle forhold” som vedrører seg. Slik det tidligere er nevnt skal barnets synspunkter tillegges vekt etter alder og modenhet.

Jeg oppfatter at dette barnets utsagn inneholder en forståelse av situasjonen, han har dannet seg et eget synspunkt, og dette skal lyttes til. Slik jeg tolker sitatet overfor forteller barnet om sin konkrete opplevelse av hvordan han posisjonerer seg og sin familie inn i ”verden”. Han plasserer seg selv og familien i kategorien fattig. Fattig er en kategori vi oppfatter som avvikende fra majoriteten av befolkningen, som i velstandslandet Norge, må kunne sies å ha det bra.

Med utgangspunkt i at barnet lærer gjennom de sosiale praksisene det deltar i, kan barn allerede på tidlig tidspunkt se og lære hva som er innenfor en kategori som fattigdom.

Hvordan kan det barnet fortelles tas i mot? Slik jeg tolker informantens utsagn over, trekkes troverdigheten til barnet i tvil. Det er fordi barnet ”ikke fikk noe det hadde lyst på” at barnet trakk konklusjonen at de var fattig. Her tillegges barnet en annen agenda med utsagnet enn å fortelle noe om hvordan han hadde det. En konsekvens av en slik forståelse gir informantens

oppfatning gyldighet og troverdighet, både om guttens motivasjon for å ta det opp, men også om sannheten av innholdet.

I neste setning blir gutten plassert i kategorien ”barn”, og dermed henvises det ikke lenger til denne gutten og hans spesifikke opplevelse og hans spesifikke utsagn i denne konkrete saken, men det blir en generell forståelse omkring hva som kan komme fra barn, generelt sett, ”det kan ha mange betydninger og mange grunner”. Etter min tolkning blir hans utsagn konstruert vekk fra en uttalelse som skal tillegges vekt, med en generell henvisning og degradering av barns troverdighet.

Det kan stilles spørsmål til hva slags praksis og faglig tenkning som ligger til grunn for at barns utsagn i noen tilfeller oppfattes som sanne og noe som skal tas på alvor, og i andre tilfeller som ikke troverdig eller nødvendig å følge opp?

4.6.3. Et kontekstualisert eller dekontekstualisert barn?

Barnet i saken informanten forteller om har blant annet flyktet gjennom Europa med familien og opplevd en forelders død. Dårlig økonomi får mye oppmerksomhet i familien. Informanten bekrefter på spørsmål at hun har snakket med barnet. Hun blir så spurt om hun har snakket med barnet om økonomi. Informanten svarer:

” (...) Ikke det at jeg dro det på bane, men barnet selv gjorde det. (...) Tenke at det er vår voksenoppgave, å skjerme barna for sånne type ting (økonomiske bekymringer, min anmerkning). (...) Et barns oppvekst da, skal jo være ganske bekymringsfritt på veldig mange måter. De skal bekymre seg for seg og sitt, og lære hvordan man skal leve i et samfunn og hvordan man skal få det bra, utenom å ha økonomiske bekymringer”.

Utsagnet indikerer at informanten i utgangspunktet ikke hadde til hensikt å snakke med barnet om økonomi, men barnet selv har tatt det opp med henne. Med andre ord er dette et barn som har dannet seg egne synspunkter omkring familiens økonomi. Hva hun konkret har uttalt går ikke frem av sitatet.

Informanten begrunner hvorfor hun ikke vil snakke om økonomi med at barn skal skjermes mot "såne type ting", her i betydningen av økonomiske bekymringer. Barndommen skal stort sett være bekymringsfri, barn skal tenke på seg selv og forberede seg på et godt liv i samfunnet.

Informanten fremstiller slik jeg tolker det, et ideal for barns oppvekst som bekymringsfritt. Hun benytter en generell omtale "et barn", og skaper en distanse til det aktuelle barnet i denne saken. "Et barn" slik det blir brukt her, kan tolkes å nærme seg "normatbarnet" (Gulbrandsen 2014) som er en konstruksjon ut fra en tradisjonell, vestlig kulturell, middelklasse oppfatning på hva et barn er og hva en barndom skal være. Dette er et standardisert syn på et barn uten kjønn, klasse eller etnisitet, men med behov for ivaretagelse av følelser, utvikling av intellektuelle ferdigheter på skole, utvikling av fritidsinteresser og som har forhandlingskompetanse (Hennum i Bø 2011).

Informantens referanse til hvordan et barn burde være, er etter min tolkning en underkjennelse av erfaringene og kapasiteten til det aktuelle barnet i denne saken. Dette barnet har noen erfaringer med seg i livet som ikke anerkjennes ved denne fremstillingen. Barnet i denne saken blir gjennom denne fremstillingen et abstrakt og dekontekstualisert barn, tillagt noen behov på generelt grunnlag, som gir gyldighet til et argument for å "skjermes mot økonomiske bekymringer".

Informantens fremstilling reiser spørsmål om barns medvirkning og deltakelsesmuligheter i egen barnevernsak. Hvordan kan barn tilbys medvirkning og deltakermulighet på et realistisk grunnlag dersom de oppfattes på generelt grunnlag og ikke som "dette barnet i denne saken"?

En annen informant forteller om samtaler med barna i undersøkelsesfasen, hvor tema i samtalen har vært økonomi. Saken det fortelles om har vært tiltakssak en god stund. Det er tre barn i familien, fra barnehagealder til barneskole og ungdomsskolealder. Og det er mor og far. Familien har i tillegg til mye annenproblematikk, store økonomiske problemer som tidligere blant annet har medført at familien har måttet flytte. Informanten forteller:

"Også i starten på, når vi hadde undersøkelse, så snakka vi jo med dem om dette med økonomi. (...) Men når vi spurte de om det, så hadde de jo selvfølgelig full forståelse

for at de hadde dårlig råd, og de visste jo veldig mye om det, og det var nok mye, de bekymra seg nok en del for økonomien og husleia og sånn og om de måtte flytte igjen”.

Informanten har snakket med barna om økonomi, og det viste seg at de hadde god kjennskap og kunnskap om familiens økonomiske situasjon. De har med andre ord et aktivt forhold til familiens økonomi. Informanten setter ord på barnas bekymringer knyttet til den økonomiske situasjon, og det er realistiske bekymringer som presenteres.

Samtalene om dette tema tidfestes å ha blitt gjennomført i løpet av undersøkelsesperioden. Tiden på tre måneder som barneverntjenesten har til rådighet før det skal konkluderes, benyttes til å innhente relevant informasjon. Dette, sammen med informantens utsagn om at ”når vi spurte de om det” indikerer at samtalene har hatt preg av informasjonsinnhenting.

Informantens utsagn inneholder et tidsperspektiv som indikerer at slike samtaler med tema om økonomi ble gjennomført ”da”. Det er ikke et kontinuerlig tema i samtalene.

En tolkning kan gå i retning av at samtalene er begrunnet ut fra barneverntjenestens behov for informasjon, ikke så mye ut i fra barnets rettighetsperspektiv. I et sosiokulturelt perspektiv kan en videre tolkning også knytte interessen for barnets hverdagsliv til krav til saksbehandling i undersøkelsesfasen mer enn ut fra et medvirkning og deltakerperspektiv.

Et siste eksempel kan illustrere hvordan barna sees og vurderes uavhengig av kontekst. I denne familien er mor alene med fire barn, hvor de to eldste er i slutten av barneskolen og i begynnelsen av ungdomsskolen, de to yngste er i barnehagealder. Familiens eneste inntekt er fra NAV, det er ikke noe hjelpsomt nettverk eller andre ressurser rundt familien. Denne familien strever med få økonomien til å gå rundt med mat og klær. Det er ikke penger til julegaver, men mor har ved hjelp av barneverntjenesten søkt og fått innvilget julegaver til barna via Røde Kors. Informanten har hatt samtaler med de eldste barna. På spørsmål om hun har snakket med de om familiens økonomiske situasjon er svaret:

”Jeg har ikke snakket med dem spesifikt om økonomi, men når jeg snakker med de, så kommer det jo frem at de ønsker seg ny PC eller en ny PC-skjerm. Og når jeg er

hjemme der kom det jo frem at det er ting som de ønsker seg på lik linje med andre barn (...)”

På oppfølgingsspørsmål om informanten har snakket med de to eldste om at de fikk julegaver fra Røde Kors, eller hvordan de tenker rundt klær og utstyr sier informanten at hun ikke har snakket med de om det.

Akkurat hva informanten har snakket med barna om, går ikke frem. Det jeg tolker ut av sitatet er at hun ikke har utforsket noe rundt de initiativene som barna har kommet med. Begrepet økonomi kan gjøres stort og abstrakt, men det kan også handle om nettopp slike ting som ny PC eller PC-skjerm, eller ting som de ønsker seg ”på lik linje med alle andre barn”. Jeg tolker dette siste i sitatet at informanten anerkjenner at det er en forskjell mellom disse barna og ”alle andre barn”. Hvordan opplever disse barna det?

På ”lik linje med alle andre barn” er informantens betegnelse, men kunne vært et tema å utforske sammen med disse barna. De sammenlikner seg med alle andre barn som inngår i deres hverdagsliv, på skole, på fritidsaktiviteter, i bursdager eller lignende settinger. I disse settingene inngår barna i sosiale praksiser hvor de lærer om seg selv og andre. Kunnskap om barnas egne forståelser får informanten tilgang ved snakke med barna om hva de er opptatt av.

I en sosiokulturell forståelse er informantens deltakelse i disse barns praksiser bidrar også et bidrag til deres læring. Hvor informanten retter sitt fokus for oppmerksomhet har betydning for denne læringen. Om fokuset rettes mot emosjonell omsorg kan de materielle betingelsene for disse barna overses både hjemme og i sosiale praksisene barna inngår i utenfor hjemmet. Indirekte kan det tolkes som aksept av en materiell situasjon slik den er, en aksept av å ikke ha det på lik linje med alle andre barn.

5. Oppsummerende drøfting

Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan saksbehandlere i barneverntjenesten forstår og forteller om hvordan de jobber i saker hvor dårlig økonomi er et tema. Går vi til statistikken, slår den fast at det gjelder et stort antall av de barna og familiene barneverntjenesten har kontakt med.

Med et sosiokulturelt utgangspunkt blir oppfatninger av hverdagslivet, og hvordan barns liv og utvikling, omsorg og økonomiske rammer er vevd sammen oppfattet som en udelelig helhet. Barn har selvstendige rettigheter, som skal ivaretas på individuelt grunnlag og ikke bare som inkludert i foreldrenes rettigheter. Med kunnskap om hvilke barn som er i barnevernet, kunnskap om konsekvenser for barn å leve i relativ fattigdom over tid, lurte jeg på hvordan de forholdt seg til dette, saksbehandlerne som møter og jobber med disse barna og deres familier. Syv informanter fra barneverntjenesten ble intervjuet.

Funnene slik det går frem av analysen viser at i alle gjenfortellingene blir barna lite beskrevet og snakket om. Foreldrene og deres belastninger og eventuelle problemer får størst plass. Barna beskrives med generelle alders og kjønns kategorier, og bidrar kanskje til å vedlikeholde og opprettholde generelle oppfatninger om barns utvikling og behov.

Til tross for at alle informantene har snakket med barna, har samtalen ikke bidratt til å gi barnet en mer fremtredende posisjon når saken gjenfortelles. Eksempler som er vist fram i analysen kan indikere at samtalen som gjennomføres med barna er med på å bekrefte en allerede etablert oppfatning om barn, utvikling og behov som informantene hadde allerede før samtalen.

Et slikt forhåndsdefinert bilde av barna blir kanskje et hinder for behovet og motivasjonen for en utforskning av barnas hverdagsliv – de vet det de trenger å vite? En slik dekontekstualisert forståelse åpner ikke for alternative oppfatninger eller forståelser. Og i en travel og hektisk hverdag, med tidsfrister og effektivitetskrav, vendes blikket dit hvor det ropes høyest.

I litteratur fra feltet er tidspress og byråkratisk arbeidsform trukket frem som en barriere i veien for at saksbehandlere skal kunne gjennomføre samtaler med barn. Med siste endringer i

barnevernloven pålegges barneverntjenesten å legge til rette for samtaler. Barnets rett til medvirkning og deltakelse er slik understreket og styrket. Slik jeg oppfatter det kan denne barrieren nå anses som et praktisk problem det må finnes løsninger på, for å imøtekomme lovens bestemmelse.

Men dette siste er et poeng, skal samtalene gjennomføres for å formelt imøtekomme loven? Imøtekommelse av barnets rett til medvirkning og deltakelse, krever en annen forståelse av barn enn en som er basert på generelle eller universelle forståelser.

Kanskje handler dette om forståelse og kunnskap knyttet til innholdet i medvirkning og deltakelse? Barneverntjenesten har som oppdage å avdekke og undersøke. En avdekkende eller undersøkende samtale har noen andre prinsipper enn samtaler som mer har mål skape felles forståelse rundt en situasjon. En barriere som nevnes for å kunne forklare barneverntjenestens manglende samtaler med barn, går på saksbehandlere som ikke oppfatter seg som kompetente til å snakke med barn om vanskelige ting. Informantene i denne studien nevner ikke en slik barriere. Nærmest det motsatte går frem. De har gjennomført samtaler med barna om vold, seksuelle overgrep, foreldres psykiske helse og mobbing og enkelte av samtalene er gjennomført med relativt små barn. Slik jeg ser dette har informantene kompetanse.

Det trengs kanskje andre typer kompetanser, andre forståelser og andre arbeidsrutiner, når en skal ivareta barnets rett til delta i prosessen i egen barnevernssak, eller å bidra til en forståelse for barnet av sin egen livssituasjon. Ut i fra analysen kan det peke i retning av å åpne opp for en utvidelse av forståelsen om det enkelte barn. Det betyr at barnet må slippe til med sine meninger og oppfatninger. Saksbehandler trenger en beredskap til å utforske innspill og initiativer fra barn om helheten i barnets hverdagsliv, sammen med barnet. Dette handler også om en interesse for kontekst, som leder over til et annet funn i analysen.

Analysen viser at informantene på ulikt vis forteller om hvordan omsorg kan skilles i en ytre, praktisk og økonomisk del, og en viktigere indre emosjonelle og relasjonell del. Denne oppfatningen kan problematiseres i sosiokulturell forståelse som bygger på hvordan individer, sosiale praksiser og miljøet rundt oss er vevd sammen slik at alt henger sammen med alt. Dermed blir de økonomiske betingelsene også del av betingelsene for omsorgen. Informantene gir til kjenne at de ser sammenhengen med at økonomiske rammer påvirker

foreldrenes omsorgsrammer, samtidig opprettholder de skille og rangerer den emosjonelle og relasjonelle delen som viktigst.

En slik faglig praksis kan bidra til en nedvurdering av betydningen av å interessere seg for den materielle konteksten. For barnet kan det bidra til opprettholdelse av en livssituasjon som ikke kan sies å tilsvare en levestandard *tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling*. Barna i barnevernet er av andre grunner enn økonomiske, under press i sine livssituasjoner, en situasjon med dårlig økonomi legger ytterligere press på barnet.

For foreldrene vil forståelsesmåter som ikke tar hensyn til hvordan de økonomiske rammene virker, på muligheter og begrensninger for utøvelse av omsorg, bidra til tilsløring av andre forklaringer på problemet enn de som kan tillegges foreldrene selv. Dermed kan det iverksettes tiltak som retter seg direkte mot forbedring av foreldrefunksjoner, for eksempel Parent Management Training eller De Utrolige Årene.

En slik forståelse anerkjenner NAV sin praksis, som i denne studien i stor grad er ut til å forholde seg til fastlagte standarder og utregninger, i det at barneverntjenesten ikke bidrar til å nyansere bilde av konsekvensene for barna ved lave og strenge utmålinger. Hvordan økonomien ”virker” i en familie har avgjørende betydning for barnet som lever livet her og nå, men også for barnet på sikt for mulighet til studie, arbeidstilknytning og helse.

Analysen viste hva som skjedde i tilfeller der barn selv tok initiativ til å snakke med sine saksbehandlere om hvordan de opplevde sin økonomiske situasjon. Barnet påtar seg ansvaret for å utvide sin egen og informantenes forståelse av opplevelser og sammenhenger i en tilværelse som ikke kan oppfattes som noe annet enn belastende. Informantene følger ikke opp initiativet fra barna. Det barnet presenterer som problem blir normalisert, avvist eller oversett av informantene.

Jeg synes dette synliggjør en praksis som ikke er rettet inn mot barnets medvirkning og deltakerrettigheter, og det er heller ikke en interesse rettet inn mot det dagliglivet barna lever. Kan det være uttrykk for at problemene i barnevernsakene arbeides med isolert og hver for seg? At for eksempel vold, seksuelle overgrep, psykiske belastninger eller fysiske belastninger blir forstått og vurdert uavhengig av hverandre? Økonomi og omsorg synes i analysen å være gjenstand for en slik oppfatning.

Barnets hverdagsliv forstått ut fra et sosiokulturelt perspektiv fungerer ikke helt slik at ting og hendelser opptrer isolert og adskilt fra hverandre uten sammenheng. Her inngår de i en helhet, på daglig basis, som til sammen utgjør hvordan barnet til slutt oppfatter seg og sin situasjon.

Funnene fra studien slik de er presentert i analysen og denne diskusjonen kan være et kunnskapsbidrag til et faglig felt som stadig er i bevegelse og diskusjon omkring hva som er riktige og treffsikre tiltak for barneverntjenesten. Denne studien vil støtte den faglige argumentasjonen og utviklingen som retter seg mot utvikling av deltakerorienterte praksisformer. Det har betydning for ungene.

Litteraturliste

- Andenæs, Agnes. 2004. "Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet." *Nordisk sosialt arbeid* 24 (01):19-33.
- Brantsæter, Marianne C. 2001. *Norsk homoforskning*. Oslo: Universitetsforl.
- Bø, Bente Puntervold. 2011. *Multikulturell teori og flerkulturelle praksiser : artikler om norsk minoritetspolitikk*. Oslo: Abstrakt forl.
- Christiansen, Øivin. 2012. "Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører?" *Tidsskriftet Norges barnevern*.
- De los Reyes, Paulina, og Diana Mulinari. 2005. *Interseksjonalitet : kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Stockholm: Liber.
- Dyrhaug, Tone, og John Åge Haugen. 2012. "Barn med hjelpetiltak bur ofte med mor som har dårlig råd ; barnevernsbarn - kjenneteikn på familiar med hjelpetiltak i heimen." *Samfunnsspeilet*.
- Fløtten, Tone. 2009. *Barnefattigdom*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fuglsang, Lars, Poul Bitsch Olsen, Klaus Rasborg, og Bo Elling. 2013. *Videnskabsteori i samfundsvidenskabene : på tværs af fagkulturer og paradigmer*. 3. udg. ed. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2014. *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis : en utforskende tilnærming*. Oslo: Universitetsforl.
- Gulbrandsen, Liv Mette, Sissel Seim, og Oddbjørg Skjær Ulvik. 2012. "Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid." *Sosiologi i dag*.
- Halvorsen, Knut, Steinar Stjernø, og Einar Øverbye. 2013. *Innføring i helse- og sosialpolitikk*. 5. utg. ed. Oslo: Universitetsforl.
- Harsløf, Ivan, og Sissel Seim. 2008. *Fattigdommens dynamikk : perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. Oslo: Universitetsforl.
- Helgeland, Ingeborg Marie. 2008. "'Det handler ikke bare om penger." : barnevernsbarn og fattigdom." In. Oslo: Universitetsforl., cop. 2008.
- Haavind, Hanne. 1987. *Liten og stor : mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter, Kvinners levekår og livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, Hanne. 2000. *Kjønn og fortolkende metode : metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.

- Kjellebold, Alice. 2012. *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen : med kommentarer*. Bergen: Fagbokforl.
- Kopala, Mary, and Lisa A. Suzuki. 1999. *Using qualitative methods in psychology*. Thousand Oaks: Sage.
- Kvale, Steinar, Svend Brinkmann, Tone Margaret Anderssen, og Johan Rygge. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utg. ed, *InterView[s] learning the craft of qualitative research interviewing*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen, Hege, og Sissel Seim. 2011. *Barnefattigdom i et rikt land : kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*. Vol. 2011 nr 10, *HiO-rapport (trykt utg.)*. Oslo: Høgskolen i Oslo, Sosialforsk, Avdeling for samfunnsfag.
- Lidén, Hilde. 2004. "Barns rettigheter - en realiserbar intensjon?" *Tidsskrift for velferdsforskning (trykt utg.)*.
- Ljunggren, Jørn, og Kenneth Dahlgren. 2010. *Klassebilder : ulikhet og sosial mobilitet i Norge*. Oslo: Universitetsforl.
- Norge, Riksrevisjonen. 2014. "Riksrevisjonens undersøkning av barnefattigdom." In. Oslo: Riksrevisjonen.
- Nortvedt, Per, og Harald Grimen. 2004. *Sensibilitet og refleksjon : filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Rogoff, Barbara. 2003. *The cultural nature of human development*. Oxford: Oxford University Press.
- Rønnestad, Michael Helge, og Anna Louise von der Lippe. 2002. *Det kliniske intervjuet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sandberg, Kirsten, Elin Saga Kjørholt, og Njål Høstmælingen. 2012. *Barnekonvensjonen : barns rettigheter i Norge*. 2. utg. ed. Oslo: Universitetsforl.
- Sandberg, Kirsten, Elin Saga Kjørholt, og Njål Høstmælingen. 2016. *Barnekonvensjonen : barns rettigheter i Norge*. 3. utg. ed. Oslo: Universitetsforl.
- Schwartz, Ida. 2014. *Hverdagsliv og livsforløb : tværprofessionelt samarbejde om støtte til børn og unges livsførelse*. Aarhus: Klim.
- Smith, Anne. 2002. "Interpreting and supporting participation rights: Contributions from sociocultural theory." *The International Journal of Children's Rights* 10 (1):73-88. doi: 10.1163/157181802772758137.

- Stang, Elisabeth Gording. 2007. "Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker." *Kritisk juss (trykt utg.)*.
- Säljö, Roger. 2000. *Lärande i praktiken : ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2007. *Seinmoderne fosterfamilier : en kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2009. "Barns rett til deltakelse - teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelpers samarbeid med barn." *Tidsskrift for Norsk psykologforening*.
- Winther Jørgensen, Marianne, og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. 10. opplag 2013 ed. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforl. Samfundslitteratur.
- Aas, Karin Haarberg. 2013. "'Å samtale med barn i barnevernet er mye mer enn bare å snakke med-' ; erfaringer fra et kompetanseutviklende prosjekt i praksis." *Tidsskriftet Norges barnevern*.
- Aase, Tor Halfdan, og Erik Fossåskaret. 2014. *Skapte virkeligheter : om produksjon og tolkning av kvalitative data*. 2. utg. ed. Oslo: Universitetsforl.

Litteraturhenvisning fra nettet:

Artikkel om fattigdom fra SSB, forfatter Lene Sandvik, dato for publisert artikkel 08.04.2015.
<https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/fortsatt-fa-fattige-og-sosialt-ekskluderte-i-norge>

Tall over antall barn med hjelpetiltak fra barneverntjenesten:

www.bufdir.no/statistikk_oganalyse_/barnevern

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Vedlegg 1.

Intervjuguide:

Kan du fortelle om en sak du har kjennskap til/har jobbet med hvor dårlig økonomi var et uttalt eller uutalt problem? (Start med når du eller kontoret fikk kjennskap til saken og kronologisk fremover.)

Hvordan skaffer du deg informasjon om familiens økonomi?

Rutinemessig kartlegging i alle saker?

Kartlegges i enkelte saker?

Kartlegges tilfeldig/aldri/ når klientene bringer det opp som tema?

Hvordan registreres og dokumenteres du opplysninger om økonomi?

Eget dokument?

Referater?

Egne manualer i undersøkelsesfasen/senere faser?

Innhentes det informasjon? F.eks inkasso, kemner?

Skrives det om i avsluttende undersøkelser og/eller vedtak?

Hva vurderer du med hensyn til økonomi?

Hva er god økonomi?

Hva er dårlig økonomi?

Hva er fattig?

Påvirker økonomi foreldrene i utøvelse av omsorg? Positivt/negativt?

Spør du foreldrene om deres opplevelse av om økonomi påvirker deres omsorgsevne?

Snakker du med barna om familiens økonomiske situasjon noen gang?

Setter du i verk tiltak for å hjelpe familier med økonomi?

Veiledning

Økonomisk bistand på forskjellige områder?

Betaler for aktiviteter, turer, tøy og utstyr?

Henviser til økonomisk rådgivning? Eller andre instanser som kan hjelpe i forhold til økonomi?

Setter du i verk tiltak for å hjelpe foreldre å bedre sin økonomiske forståelse, styre økonomien bedre?

Økonomisk rådgivning

Samtale/veiledning

Hvem har ansvar for å betale/hjelpe familier som strever med dårlig økonomi?

Familien?

NAV?

Barnevern?

Samarbeider du med andre instanser når det gjelder familier med dårlig økonomi?

Vedlegg 2.

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Barneverntjenestens arbeid med lavinntektsfamilier”

Bakgrunn og formål for studien.

Denne henvendelsen om deltakelse i en masterstudie går til saksbehandlerne i barneverntjenesten i XXX kommune. Studien skal inngå i en masteroppgave i sosialt arbeid, barnevern, ved Høyskolen i Oslo og Akershus. Masteroppgaven skrives av undertegnede og skal levers inn i mai 2016.

I følge riksrevisjonens rapport fra 2014 har andelen barn som lever i lavinntektsfamilier økt. Formålet med min studie er å undersøke barneverntjenestens praksis i saker hvor dårlig økonomi/lavinntekt er en faktor, enten som et uttalt eller uuttalt problem. I og med at vi vet at dårlig økonomi gjerne går igjen i generasjoner, er jeg nysgjerrig på hvordan dårlig økonomi vurderes sammen med, og i forhold til øvrige belastninger som familier måtte ha.

Som tidligere saksbehandler i en kommunal barneverntjeneste synes jeg ofte at jeg stod i et dilemma hvor dårlig, og ofte veldig dårlig, økonomi var tema. Foreldre hevdet, og kanskje med rette, at dårlig økonomi var med på å sette en stopper for at de kunne klare å gjennomføre det jeg som saksbehandler stilte som krav til dem for å være en god nok forelder. Som saksbehandler, med lov og systemet i ryggen, hevdet jeg at det økonomiske var noe familien måtte finne løsninger på selv eller hos andre etater. Dette er selvfølgelig satt litt på spissen. Men jfr. Riksrevisjonens rapport, med et økende antall barn som lever i lavinntektsfamilier, tenker jeg at økonomi er en fortsatt problemstilling for flere av familiene som kommer i kontakt med barneverntjenesten. Jeg lurer på hvordan barneverntjenesten jobber i slike saker, og det er dette jeg ønsker om å bruke masteroppgaven min til å kunne forsøke å finne mer ut av.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Jeg ønsker å gjennomføre ett intervju med 2 saksbehandler fra barneverntjenesten i XXX kommune. Intervjuet vil ta ca 1-1,5 time. Det er ønskelig at intervjuet foregår på deres kontor og i kontortiden, men det er ikke nødvendig.

Intervjuet skal være et semistrukturert intervju. Det vil si at intervjuet i utgangspunktet er en samtale, men at det også vil bli stilt noen planlagte spørsmål underveis. Intervjuet vil bli tatt opp på bånd, deretter skrevet ut og skal så danne grunnlaget for analysen i masterprosjektet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger blir behandlet konfidensielt. Det er kun studenten/meg og veileder/prosjektleder ved Høgskolen i Oslo og Akershus som skal ha tilgang til opplysningene i prosjektet.

Det utarbeides en koblingsnøkkel hvor navnelisten blir lagret innelåst i arkivskap og adskilt fra øvrige data. Ekstern harddisk med data oppbevares i låsbart skap. Selve masterprosjektet vil ikke avsløre i hvilken kommune eller barneverntjeneste intervjuene er gjort.

Deltakerne skal ikke kunne gjenkjennes i en eventuell publisering. Når resultatene fra undersøkelsen blir presentert muntlig og eventuelt publisert som artikler vil alle eksemplere anonymiseres slik at det ikke er mulig for andre å kjenne igjen barnevernkontoret.

Masteroppgaven skal etter planen leveres medio mai, og prosjektet skal avsluttes i juni 2016. Dataene makuleres ved prosjektslutt.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Trine Holmen, mobil 46 80 60 11 student, eller veileder Liv Mette Gulbrandsen på telefon 67 23 81 41.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Med vennlig hilsen

Trine Holmen
Masterstudent i sosialt arbeid, barnevern
ved Høgskolen i Oslo og Akershus

Samtykke til deltakelse i studie

Jeg har mottatt informasjon om studien, ”Barneverntjenestens arbeid med lavinntektsfamilier” og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)